

Dokument roboczy HPG

Nawigowanie między narracjami dotyczącymi Ukrainy: odpowiedź humanitarna w warunkach solidarności i oporu

Zainab Moallin, Karen Hargrave i Patrick Saez

Luty 2024

Zachęcamy czytelników do wykorzystywania niniejszych materiałów w ich własnych publikacjach, pod warunkiem, że nie będą one wykorzystywane w celach komercyjnych. ODI wymaga należytego podania źródła oraz otrzymania kopii publikacji. W przypadku wykorzystywania w Internecie prosimy czytelników o zamieszczenie łącza do oryginalnego zasobu znajdującego się na stronie internetowej ODI. W niniejszej pracy przedstawiono poglądy autorów, które mogą nie odzwierciedlać poglądów ODI lub naszych partnerów.

Niniejsza praca jest udostępniana na licencji CC BY-NC-ND 4.0.

Jak cytować: Moallin, Z., Hargrave, K. i Saez, P. (2023) *Navigating narratives in Ukraine: humanitarian response amid solidarity and resistance* [Nawigowanie między narracjami dotyczącymi Ukrainy: odpowiedź humanitarna w warunkach solidarności i oporu]. Dokument roboczy HPG. Londyn: ODI (www.odi.org/navigating-narratives-in-ukraine-humanitarian-response-amid-solidarity-and-resistance).

Niniejszy plik PDF przygotowano zgodnie z dobrymi praktykami dostępności.

Zdjęcie: Demonstranci machający ukraińskimi flagami w Londynie, marzec 2022 r. Karollyne Videira Hubert w serwisie Unsplash

Podziękowania

Autorzy pragną podziękować wszystkim osobom zaangażowanym we wstępną fazę niniejszego badania oraz tym, którzy wsparli opracowanie niniejszej pracy. Byli to m.in. John Bryant, Clement Bruce, Mariana Zawyska, Sasha Tselishcheva, Taras Tymchuk, Sarian Jarosz, Witold Klaus i Aleksandra Fertlińska. Serdeczne podziękowania dla osób, które wsparły fazę recenzji naukowej: Veronique Barbelet, Claire Kumar, Natalia Banulescu-Bogdan, Etienne Berges i Lizz Harrison. Na podziękowania zasłużyli również: Sara Hussain za korektę pracy, Jessica Rennoldson za projekt i publikację oraz pracownicy Brytyjskiego Czerwonego Krzyża, w szczególności Silvia Colona i Claire Clement, za szerokie wsparcie badań.

O niniejszym raporcie

Niniejsza praca jest efektem wstępnej fazy projektu, w którym podjęto się analizy roli odgrywanej przez narracje w podejmowaniu decyzji o politykach związanych z działaniami humanitarnymi w odpowiedzi na wojnę w Ukrainie. Projekt wspiera Brytyjski Czerwony Krzyż we współpracy z Open Space Works Cooperative w Ukrainie i Konsorcjum Migracyjnym w Polsce.

O autorach

Zainab Moallin — specjalistka ds. badań w Humanitarian Policy Group (Grupa ds. polityki humanitarnej) w ODI.

Karen Hargrave — asystentka ds. badań w ODI oraz niezależna konsultantka zajmująca się badaniem migracji i przymusowych przesiedleń oraz polityk w tym obszarze..

Patrick Saez — były starszy analityk ds. badań oraz kierownik ds. polityki w HPG.

Spis treści

Podziękowania / 3

Lista ramek i diagramów / 5

Skróty / 6

1 Wprowadzenie / 7

2 Dylematy podmiotów udzielających pomocy humanitarnej / 11

2.1 Lokalne działania, międzynarodowe fundusze / 11

2.2 Napięcia wokół zasad humanitarnych / 14

2.3 Podwójne standardy w ochronie uchodźców i uchodźczyń / 16

3 Narracje dotyczące solidarności i działań humanitarnych opartych na zasadach / 19

3.1 Narracje dotyczące solidarności w Europie i na Zachodzie / 19

3.2 Kontrast między solidarnością a neutralnością / 23

3.3 Rozbieżności pomiędzy odbudową a pomocą humanitarną / 25

3.4 Wyzwania dla solidarności / 26

4 „Inny” rodzaj kryzysu / 29

4.1 Otwarte skoncentrowanie na wojnie w Ukrainie jako na innym rodzaju kryzysu / 29

4.2 Ukryte różnice i narracje dotyczące innych grup osób uchodźczych / 30

4.3 Kontrnarracje: nawoływanie do rasizmu i wysuwanie pomijanych kryzysów na pierwszy plan / 33

5 Bezbronność i opór / 35

5.1 Narracje o bezbronności i oporze / 35

5.2 Narracje i lokalna pomoc humanitarna / 37

6 Wnioski / 40

Bibliografia / 41

Lista ramek i diagramów

Ramki

Ramka 1 Tło konfliktu w Ukrainie i jego następstwa dla Polski i Zjednoczonego Królestwa / 9

Ramka 2 Dyrektywa (UE) w sprawie tymczasowej ochrony / 17

Diagramy

Rysunek 1 Sprzeczne narracje różnych podmiotów w kontekście wojny w Ukrainie / 20

Skróty

DEC	Disaster Emergency Committee (Komitet Kryzysowy ds. Katastrof)
UE	Unia Europejska
HPG	Humanitarian Policy Group (Grupa ds. polityki humanitarnej)
MKCK	Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża
NGCA	obszar niekontrolowany przez rząd
NGO	organizacja pozarządowa
OCHA	Biuro (Narodów Zjednoczonych) ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej
OHCHR	Biuro Wysokiego Komisarza (Narodów Zjednoczonych) ds. Praw Człowieka
PoW	jeniec wojenny
TPD	Dyrektywa (UE) w sprawie tymczasowej ochrony
UK	Zjednoczone Królestwo
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
USA	Stany Zjednoczone

1 Wprowadzenie

Niniejsza praca jest efektem wstępnej fazy projektu, w którym podjęto się analizy roli którą zajmują narracje w podejmowaniu decyzji o politykach związanych z działaniami humanitarnymi w odpowiedzi na wojnę w Ukrainie. Projekt wspiera Brytyjski Czerwony Krzyż we współpracy z Open Space Works Cooperative w Ukrainie i Konsorcjum Migracyjnym w Polsce.

Rosyjska pełnoskalowa inwazja w Ukrainie, która rozpoczęła się 24 lutego 2022 r. stanowi rozwój wcześniejszej, ograniczonej inwazji Rosji w Ukrainie z 2014 r. w największą od II Wojny Światowej skalę międzynarodowej wojny w Europie (Neuman i Hurt, 2023). Wojna i napływ osób uchodźczych z Ukrainy zaowocowały nadzwyczajnym poziomem solidarności i wsparcia ze strony rządów i społeczeństw obywatelskich w Europie i poza nią. Apele o pomoc humanitarną dla Ukrainy są wśród największych, najszybciej organizowanych i otrzymujących najhojniejsze fundusze w historii (Guensburg, 2022; Sajjad, 2022). Podmioty krajowe w Ukrainie i krajach sąsiednich odgrywają znaczące role, chociaż do pewnego stopnia pozostają w cieniu organizacji międzynarodowych, które otrzymały największe fundusze i zorganizowały działania na dużą skalę w Ukrainie i sąsiednich krajach. Działania humanitarne odbywają się pośród ogromnych napięć geopolitycznych pomiędzy Rosją i krajami Zachodu, które aktywnie wspierają Ukrainę, zarówno politycznie, jak i militarnie, a także są głównymi stronami przekazującymi pomoc humanitarną.

Organizacje pomocowe stoją przed znaczącym dylematem: jak działać w sytuacji, w której zachodnie rządy jawnie ukazują swoją pomoc humanitarną dla Ukrainy jako część szerszego stanowiska politycznego dotyczącego wojny? Znaczenie tradycyjnego modelu dostaw pomocy humanitarnej również stoi pod znakiem zapytania: jaka jest wartość dodana organizacji międzynarodowych podejmujących nowe działania w celu bezpośredniego dostarczenia pomocy, jeśli mogłyby zamiast tego wspierać zdecydowane reakcje rządów i społeczeństw obywatelskich? Podmioty, które od dawna angażują się w pomaganie innym grupom osób uchodźczych w całej Europie, musiały nagle poradzić sobie z wyłaniającą się preferencyjnością w ochronie uchodźców i uchodźczyń: z jednej strony poprzeć sposób przyjęcia osób uchodźczych z Ukrainy w całej Europie, a z drugiej stale zgłaszać szereg zastrzeżeń co do sposobu traktowania uchodźców i uchodźczyń z innych państw.

Dylematy te — szczególnie w pierwszych tygodniach rosyjskiej inwazji na pełną skalę — były widoczne w kontekście wszechobecnych relacji w mediach tradycyjnych i społecznościowych w Europie, niezwykle wysokiego poziomu uwagi politycznej w krajach Zachodu, a także powszechnych głosów oburzenia obywateli. W tym kontekście narracje trafiły na pierwszy plan. Narracje w niniejszej pracy rozumiane są jako (Saez i Bryant, 2023b):

historie i ramy stworzone i upublicznione w celu kształtowania przekonań, podejść, a na koniec decyzji związanych z kryzysami humanitarnymi i pomocą humanitarną — w szczególności, by uzasadnić, dlaczego, kiedy i gdzie pomoc ta jest potrzebna, kto powinien ją dostarczać i jak, a także kto powinien ją otrzymać.

Niniejszy projekt skupia się na narracjach przedstawianych przez różnorodne podmioty w związku z wojną w Ukrainie: od rządów państw zachodnich i samego rządu Ukrainy poprzez media i społeczeństwo aż po lokalne i międzynarodowe podmioty świadczące pomoc humanitarną. W badaniu przeanalizowano wpływ narracji na główne dylematy, przed którymi stawały podmioty realizujące działania humanitarne, a także na polityki i decyzje podejmowane przez rządy państwa przyjmujących znaczne liczby osób uchodźczych oraz na inne podmioty świadczące pomoc humanitarną i organizacje przekazujące środki. Skupiając się na wojnie w Ukrainie oraz reakcjach Polski i Zjednoczonego Królestwa (UK) (patrz Ramka 1), priorytetem projektu ustanowiono zwiększenie świadomości o roli ram i narracji w kształtowaniu działań humanitarnych podjętych w odpowiedzi na wojnę, a także przyczynienie się do przyszłych dyskusji o kolejnej fazie odpowiedzi i efekcie na związane z tymi odpowiedziami polityki.

Niniejszy dokument roboczy jest punktem wyjścia dla bardziej obszernych badań i nakreśla kluczowe dylematy pomocy humanitarnej oraz centralne narracje, które zostaną zgłębione w miarę postępów badań. Dlatego też celem tego dokumentu nie jest dogłębne przedstawienie wszystkich istotnych narracji i dylematów, ale podkreślenie tych, które po wstępnej analizie wydają się szczególnie znaczące i wielowymiarowe. Dokument opiera się na rozmowach przeprowadzonych w 2022 roku przez Grupę ds. polityki humanitarnej (Humanitarian Policy Group, HPG) i Brytyjski Czerwony Krzyż (zob. Bryant et al., 2022a; 2022b), wysokiej jakości przeglądzie publikacji z trzech państw na których skupia się projekt i z reszty regionu oraz na rozmowach przeprowadzonych z partnerami w ramach początkowej fazy projektu.

W rozdziale 2 omówiono dylematy w pomocy humanitarnej, skupiając się na niewystarczającym bezpośrednim finansowaniu podmiotów lokalnych, napięciach wokół zasad pomocy humanitarnej i obawach związanych z podwójnymi standardami dotyczącymi ochrony osób uchodźczych. W rozdziałach 3-5 zgłębiono zależności między tymi dylematami a trzema głównymi narracjami: narracją o solidarności z Ukrainą motywującą poparcie dla działań humanitarnych (obok szerzej rozumianej pomocy); interpretacją wojny w Ukrainie jako kryzysu innego rodzaju; oraz narracją o oporze kontrastującą z tradycyjnymi humanitarnymi narracjami skupiającymi się na cierpieniu i bezbronności osób narodowości ukraińskiej. W końcowej części dokumentu rozważono możliwość przekształcenia narracji w taki sposób, by mogły one bardziej pomagać ludziom w potrzebie, uwzględniając międzynarodowe wsparcie prowadzonych lokalnie i skupionych na ludziach działań humanitarnych.

Ramka 1 Tło konfliktu w Ukrainie i jego następstwa dla Polski i Zjednoczonego Królestwa

Ukraina stała się polem walki w 2014 roku, gdy Rosja zaanektowała Krym i udzieliła wsparcia prorosyjskim separatystom działającym w znajdujących się na południowym wschodzie kraju obwodach donieckim i ługańskim (Masters, 2023). Wojna przybrała na sile w lutym 2022 roku, gdy Rosja rozpoczęła inwazję na pełną skalę, bombardując kraj i angażując wojsko (OCHA, 2023). W przeciwieństwie do przeważających początkowo prognoz, szybkie zwycięstwo Rosji nie doszło do skutku dzięki skuteczności rządu Ukrainy, oporowi społecznemu oraz wsparciu europejskich i zachodnich sojuszników.

Od początku wojny ciągle dochodzi do bombardowań i nalotów, infrastruktura cywilna jest systematycznie niszczona, zaś miasta takie jak Mariupol czy Bachmut zostały zrównane z ziemią (ibid.). Do 30 czerwca 2023 roku, Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (OHCHR) potwierdziło że podczas inwazji Rosji na Ukrainę poniosło śmierć 9,177 cywili (Statista, 2023). Skutkiem rosyjskiej inwazji na pełną skalę są znaczące przesiedlenia, w tym ponad 6 milionów ludzi, którzy opuścili kraj (UNHCR, 2023a). Ponad 5 milionów ludzi zostało przesiedlonych w granicach Ukrainy - większość z nich w wyniku niedawnej eskalacji konfliktu (UNHCR, 2023b). Znaczące potrzeby humanitarne zostały odnotowane w całym kraju, zwłaszcza na terenach w pobliżu linii frontu oraz okupowanych przez Rosję (OCHA, 2023).

Około 1,35 miliona osób narodowości ukraińskiej już wcześniej emigrowało do Polski (wielu z nich tymczasowo) w wyniku częściowej rosyjskiej inwazji w 2014 roku (Duszczuk i Kaczmarczyk, 2022). Migracja z Ukrainy do Polski znacznie zwiększyła się po rozpoczęciu inwazji na pełną skalę. W czasie pisania tego artykułu w Polsce przebywa ponad 968 000 osób uchodźczych z Ukrainy - znacznie więcej niż w większości krajów europejskich, z wyjątkiem Niemiec (UNHCR, 2023a). Pierwsze działania humanitarne charakteryzowały się szybką mobilizacją polskiego społeczeństwa obywatelskiego do zapewnienia pomocy i zakwaterowania uciekających przed wojną w Ukrainie; wysiłki te zostały potem wsparte (w różnym stopniu) przez rząd i samorządy lokalne (Carta et al., 2022; Jarosz i Klaus, 2023). Polski rząd zastosował wyjątkowo liberalną politykę, bezzwłocznie przyznając osobom z obywatelstwem ukraińskim oficjalny status umożliwiający im dostęp do polskiego rynku pracy, opieki zdrowotnej i zasiłków społecznych. Ostatnio polskie działania zaczęły przekształcać się z rozwiązań awaryjnych w bardziej długoterminowe; przeciążone społeczeństwo obywatelskie oczekuje od władz określenia jasnego kierunku i zapewnienia wsparcia dla trwałej integracji uchodźców i uchodźczyń w Polsce (Jarosz i Klaus, 2023).

Zjednoczone Królestwo było jednym z pierwszych krajów, które zobowiązały się do udzielenia militarnego wsparcia, zaś stanowisko rządu pozostaje zdecydowanie pro-ukraińskie - w zgodzie z większością opinii publicznej i medialnej. Pomimo zmniejszenia przez Zjednoczone Królestwo budżetu przeznaczanego na oficjalną pomoc rozwojową, rząd brytyjski uznał pomoc humanitarną dla Ukrainy i regionu za priorytet i został jednym z dziesięciu największych darczyńców. W marcu 2022 roku rząd zainicjował rozmaite programy, aby umożliwić uciekającym przed wojną Ukraińcom wjazd do i osiedlenie się w Zjednoczonym Królestwie. Jednak w porównaniu z szybkim wsparciem militarnym i dyplomatycznym udzielonym przez Zjednoczone Królestwo, programy te zostały ogłoszone zbyt późno, a wstępne propozycje rządu ostro krytykowane. Ukraiński Program Rodzinny umożliwia wnoszącym dołączenie do członków rodziny osiedlonych w Zjednoczonym Królestwie (Brytyjski Czerwony Krzyż, 2023). Ukraiński Program Sponsorski, znany szerzej pod nazwą „Domy dla Ukrainy”, umożliwia osobom narodowości ukraińskiej przybycie do Zjednoczonego Królestwa pod warunkiem posiadania sponsora mogącego zapewnić im zakwaterowanie przez co najmniej sześć miesięcy (ibid.). Do 22 sierpnia 2023 roku łączna liczba wiz wydanych w ramach tych programów wyniosła 238,300, zaś 28,000 wiz przyznanych wcześniej zostało przedłużonych w oparciu o nowe regulacje prawne wprowadzone w odpowiedzi na wojnę (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Zjednoczonego Królestwa, 2023a).

2 Dylematy podmiotów udzielających pomocy humanitarnej

Wojna w Ukrainie postawiła podmioty udzielające pomocy humanitarnej w obliczu istotnych dylematów, ściśle powiązanych z narracjami omawianymi w dalszych częściach niniejszego artykułu. W tym rozdziale skupiono się na trzech podstawowych dylematach:

- Kontraście pomiędzy prowadzonymi lokalnie pierwszymi działaniami a nieproporcjonalnym dofinansowywaniem międzynarodowych organizacji humanitarnych.
- Napięciach wokół zasad pomocy humanitarnej, w tym wyzwaniach dotyczących zasad neutralności i bezstronności.
- Pojawiających się podwójnych standardach dotyczących ochrony osób uchodźczych, w wyniku których hojna polityka prowadzona przez kraje europejskie wobec uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy odbiega od sposobu traktowania innych grup uchodźczych.

Choć wszystkie te dylematy nie są wyjątkowe dla sytuacji w Ukrainie, jej zauważalność oraz zainteresowanie opinii publicznej i mediów sprawiły, że towarzyszy im niezwykle duży rozgłos.

2.1 Lokalne działania, międzynarodowe fundusze

Jednym z najbardziej niezwykłych aspektów wydarzeń w Ukrainie był natychmiastowy odzew w postaci działań podejmowanych przez obywateli, tak w Ukrainie jak i w innych krajach europejskich. Pomoc humanitarna jest tylko jednym z tych działań. W Ukrainie miliony obywateli porzuciło swoje codzienne życie by bronić swojego kraju przy pomocy „karabinów AK-47, koktajli Mołotowa domowej roboty, a nawet blokując rosyjskie czołgi własnym ciałem” (Kizilova, 2022). W ankiecie przeprowadzonej w marcu 2022 przez ośrodek badawczy Rating Group „80% respondentów narodowości ukraińskiej wyraziło gotowość do bronięcia jedności terytorialnej Ukrainy z bronią w ręku”. Odsetek ten jest znacznie większy niż w latach poprzedzających rosyjską inwazję na pełną skalę (w roku 2020 taką gotowość wyraziło 59% respondentów) (ibid.).

Jak w większości sytuacji kryzysowych, w pierwszych dniach wojny znaczna część pomocy humanitarnej w Ukrainie została zorganizowana lokalnie i rozprowadzona przez grupy ukraińskie, niekiedy z pomocą ukraińskiej diaspory i organizacji pozarządowych współpracujących z sieciami bliskich i przyjaciół lub wspólnotami wyznaniowymi (Grunewald, 2022). Ukraińska diaspora była dobrze przygotowana do reakcji na sytuację w 2022 r. po doświadczeniach zdobytych w latach 2014-2022 podczas reakcji na aneksję Krymu i regionów południowo-wschodniej Ukrainy (DEMAC, 2022).

Z dnia na dzień powstał ogromny ruch wolontariacki - w samej Ukrainie, ale także w całej Europie - który pomógł zorganizować programy pomocowe, zebrać fundusze i koordynować pomoc. W Ukrainie szybko utworzono ośrodki recepcyjne, a także zorganizowano zbiórkę i dystrybucję pomocy

rzeczowej (Grunewald, 2022). Przeróżne inicjatywy umożliwiły pomoc w ewakuacji ludności z okupowanych terytoriów, w rehabilitacji rannych żołnierzy i cywilów oraz w naprawie i odbudowie zniszczonych budynków (Civicus Lens, 2023). Ukraine Now i podobne organizacje odegrały kluczową rolę w organizowaniu i koordynowaniu działań pomocowych. Udało im się zmobilizować społeczność aktywistów zarówno w Ukrainie, jak i poza jej granicami, jednocześnie służąc jako cenne źródło informacji, wskazujące osobom, w jaki sposób mogą wnieść swój wkład przez darowizny, wolontariat, rzecznictwo i pomoc dla osób uchodźczych z Ukrainy w państwach przyjmujących (ibid.).

W Polsce społeczności zmobilizowały się lokalnie oraz za pośrednictwem mediów społecznościowych, i udały się na granicę polsko-ukraińską, oferując pomoc, począwszy od bezpłatnego transportu i posiłków, po pomoc rzeczową i oferty mieszkaniowe (Carta i in., 2022; Hargrave i in., 2023; Jarosz i Klaus, 2023). W Zjednoczonym Królestwie społeczności zjednoczyły się w przejawie solidarności i wsparcia dla Ukrainy, organizując wydarzenia, zbiórki pieniędzy i kampanie informacyjne, a początkowo niezdecydowany rząd Zjednoczonego Królestwa był naciskany przez brytyjskie społeczeństwo, aby przyjąć uchodźców i uchodźczynie z Ukrainy (Ferguson, 2022).

W tym samym czasie agencje Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) i organizacje międzynarodowe otrzymały rekordowy poziom finansowania i darowizn od osób prywatnych. Apel ONZ o natychmiastową pomoc dla Ukrainy otrzymał darowizny o wartości 3,77 mld dolarów (UN Financial Tracking Service, 2023a). W Zjednoczonym Królestwie Komitet Kryzysowy ds. Katastrof (Disaster Emergency Committee, DEC), grupa 15 wiodących brytyjskich organizacji charytatywnych, uruchomił 3 marca 2022 r. apel humanitarny na rzecz Ukrainy, zbierając 55 milionów funtów w ciągu 24 godzin i ustanawiając nowy rekord Guinnessa pod względem największej ilości zebranych środków przez kampanię internetową w ciągu tygodnia (grudzień 2023a). We wrześniu 2023 r. łączna kwota darowizn na rzecz apelu Komitetu Kryzysowego ds. Katastrof (Disaster Emergency Committee, DEC) na rzecz Ukrainy wyniosła ponad 420 mln funtów (DEC, 2023b), co znacznie przewyższa łączne darowizny w przypadku większości z 75 innych apelów Komitetu i plasuje Komitet jako największego darczyńcę na cele charytatywne na świecie w ramach działań humanitarnych na rzecz Ukrainy (Wait, 2023; DEC, 2023c).¹

W analizie wstępnej reakcji przeprowadzonej przez Humanitarian Outcomes (2022) skrytykowano zdolność organizacji międzynarodowych do skutecznego wydawania ogromnych sum pieniędzy zebranych na pomoc potrzebującym w Ukrainie. W raporcie w szczególności podkreślono ograniczony postęp w kierowaniu środków finansowych w stronę zwiększenia skali istniejących działań lokalnych. Trzy miesiące po rozpoczęciu rosyjskiej inwazji na pełną skalę znaczna część funduszy została niewykorzystana i znajdowała się w posiadaniu organizacji międzynarodowych objętych wymogami dotyczącymi zgodności, które okazały się zbyt uciążliwe i czasochłonne dla małych grup wolontariuszy (Humanitarian Outcomes, 2022). Rok później obecność podmiotów międzynarodowych w obszarach o największych potrzebach pozostaje niewielka – chociaż od tego czasu agencje międzynarodowe

¹ Na przykład apel Komitetu Kryzysowego ds. Katastrof (Disaster Emergency Committee, DEC), zainicjowany w grudniu 2021 r. i skierowany do 8 milionów ludzi na skraju głodu, zebrał zaledwie 12,5% całkowitej kwoty przeznaczonej na Ukrainę (Wait, 2023).

zwiększyły skalę działań w całej Ukrainie we współpracy z lokalnymi partnerami (Stoddard i in., 2023). Ukraińscy pracownicy humanitarni pozostają na czele odpowiedzi na kryzys, choć w niektórych przypadkach już jako partnerzy agencji międzynarodowych. Wyraźnie pokazują to dane zebrane na temat ofiar humanitarnych: liczba ofiar ukraińskich pracowników organizacji humanitarnych przewyższa liczbę ofiar emigrantów aż 20 do 1, przy czym nieliczne ofiary śmiertelne w skali międzynarodowej ograniczają się do nieformalnych wolontariuszy, a nie personelu z uznanych organizacji międzynarodowych (ibid.).

Choć znaczną część pomocy humanitarnej zapewniły lokalne organizacje pozarządowe, stowarzyszenia kościelne i nowo utworzone organizacje społeczeństwa obywatelskiego oparte na wolontariacie, otrzymały one bardzo niewiele bezpośredniego finansowania (National Network of Local Philanthropy Development, 2022). Z raportu Komitetu Kryzysowego ds. Katastrof (Disaster Emergency Committee, DEC) ze stycznia 2023 r. wynika, że bezpośrednie przekazanie pomocy humanitarnej krajowym organizacjom pozarządowym w Ukrainie wyniosło dotychczas mniej niż 1% (Harrison i in., 2023). System monitorowania finansowego ONZ pokazuje, że chociaż apel ONZ o pomoc dla Ukrainy z 2022 r. przyniósł całkowite przychody w wysokości 3,77 mld dolarów, organizacje krajowe otrzymały 0,2% bezpośredniego finansowania (8,2 mln dolarów), a organizacje lokalne tylko 0,1% (4,9 mln dolarów) (UN Financial Tracking Service, 2023a). Wobec braku znacznych dodatkowych funduszy w pierwszych dniach i miesiącach działania wiele ukraińskich organizacji pozarządowych przekierowało zasoby z istniejących projektów na pomoc humanitarną. Na przykład przedstawiciel lokalnej organizacji pozarządowej, Ukraińskiego Domu Ludowego, wyjaśnił, jak „[projekty rozwojowe finansowane ze środków międzynarodowych] i wiele innych przestało działać, gdy wybuchła wojna, a wszystkie nasze fundusze zostały przekazane na pomoc humanitarną” (Ground Truth Solutions, 2023a).

W corocznym niezależnym przeglądzie Grand Bargain wyjaśniono, w jaki sposób dynamika ta odzwierciedla szersze trendy w międzynarodowym sektorze pomocy humanitarnej w centrum napiętych dyskusji na temat dynamiki władzy i potencjału: multilateralne organizacje w przeważającej mierze otrzymują lwią część bezpośredniego finansowania pomocy humanitarnej, a podmioty lokalne otrzymują niewiele lub w ogóle (Barbelet, 2019; Metcalfe-Hough i in., 2022).²

Lokalne organizacje pozarządowe w Ukrainie skrytykowały tę dynamikę, w tym to, co jest postrzegane przez partnerów międzynarodowych i darczyńców jako nadmierna biurokratyzacja. Na przykład przedstawiciel Partnerstwa na rzecz Rozwoju Demokratycznego z miasta Czernihów na północy Ukrainy powiedział: „Organizacje międzynarodowe są niezwykle obciążone biurokracją: czasami zatwierdzenie wsparcia finansowego zajmuje kilka miesięcy; dlatego ich wsparcie z czasem staje się nieistotne” (Ground Truth Solutions, 2023a). W szóstą miesięcznicę rosyjskiej inwazji na pełną skalę na terytorium Ukrainy 93 krajowe organizacje pozarządowe w Ukrainie napisały list otwarty do międzynarodowych organizacji humanitarnych, w którym skrytykowały istniejące wysiłki na rzecz współpracy (Krajowa

² Na przykład, jak zaobserwowano w Ukrainie, jeśli chodzi o Plan pomocy humanitarnej w Afganistanie na rok 2022, organizacje krajowe otrzymały jedynie 0,7% środków (22 mln dolarów), a podmioty lokalne zaledwie 0,07% (2 mln dolarów) (UN Financial Tracking Service, 2023b).

Sieć Rozwoju Lokalnej Filantropii, 2022). Podobny list napisały także polskie organizacje pozarządowe, które zwróciły uwagę na potrzebę „równego podejścia do koncepcji partnerstwa, poszanowania ograniczonego czasu i zasobów naszych organizacji, ujednolicenia procedur, przejrzystości i szczerości” (Konsorcjum Migracyjne, 2022).

2.2 Napięcia wokół zasad humanitarnych

Międzynarodowe podmioty humanitarne również znalazły się w centrum złożonej debaty skupionej na napięciach między tradycyjnymi zasadami humanitarnymi a rozwijającym się kontekstem wojny w Ukrainie. Było to widoczne w szczególności w dyskusji dotyczącej roli i adekwatności tradycyjnej humanitarnej zasady neutralności. Neutralność jest tu rozumiana jako zasada, zgodnie z którą podmioty humanitarne „stoją daleko od rywalizujących stron lub ideologii” i unikają opowiadania się po którejś ze stron w działaniach wojennych, aby „cieszyć się zaufaniem wszystkich” i w ten sposób ułatwić dostarczanie pomocy humanitarnej (Harroff-Tavel, 2010).

W kontekście Ukrainy konwencjonalne interpretacje neutralności humanitarnej coraz bardziej odbiegają od stanowiska zachodnich rządów-darczyńców, w miarę jak sprzymierzają się one z Ukrainą w jej walce z Rosją. Jak omówiono szerzej w rozdziale 3, przeplatanie się interesów politycznych rządów krajów darczyńców, podczas gdy nie jest rzadkim zjawiskiem, to w przypadku wojny w Ukrainie polityczna pozycja rządów krajów darczyńców jest wyjątkowo jawna. Dotychczasowi ofiarodawcy pomocy humanitarnej w Ukrainie także zauważyli, że ich neutralność polityczna jest sprzeczna ze sposobem, w jaki rozumiana jest pomoc humanitarna przez rząd Ukrainy. Pomoc ta była długo definiowana przez prawo ukraińskie jako pomoc niesiona tym, „którzy potrzebują jej z powodu braku bezpieczeństwa pod względem socjalnym, materialnym, trudnej sytuacji finansowej, czy stanu wyjątkowego”, obejmując jednocześnie „przygotowania do militarnej obrony państwa i jego obrony w razie agresji militarnej” (Parlament Ukrainy, 2023).

W wyniku wojny w Ukrainie podmioty świadczące pomoc humanitarną stanęły przed wieloma pytaniami związanymi z tym, jak powinny one poruszać się w sytuacji, w której daleko jest od dysponowania „zaufaniem wszystkich”, a sam fakt zaangażowania się we współpracę z aktorem prowadzącym wrogie działania wojskowe (Rosją) zraża drugą (Ukrainą). Było to szczególnie widoczne w marcu 2022 r., kiedy Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK) został poddany intensywnej kontroli i uwikłany w kontrowersje podczas negocjacji akcesyjnych, gdy prezydent Peter Maurer został sfotografowany podczas ściskania dłoni rosyjskiego ministra spraw zagranicznych Siergieja Ławrowa (Ataii, 2023). W sekcji 3.2 omówiono szczegółowo konkurujące narracje na temat tej kontrowersyjnej sytuacji, wysiłki MKCK, aby wytłumaczyć swoje stanowisko, i skutki operacyjne, jakie z niej wynikały.

Wyzwania związane z humanitarną zasadą neutralności nie są w żadnym stopniu bezprecedensowe; neutralność została opisana jako zjawisko „podważane mniej więcej co dekadę” (Terry, 2022). Obecnie zagadnienia z nią związane wybrzmiewają w Ukrainie podobnie do tych, których świadkami byliśmy podczas poprzedniej rosyjskiej inwazji na Ukrainę w 2014 (Barbelet, 2017). Innym niedawnym przykładem może być sytuacja, gdy w 2021 r., po przewrocie wojskowym w Mjanmie, lokalni pracownicy

organizacji pomocy międzynarodowej znaleźli się w skomplikowanym położeniu, rozdarci pomiędzy przełożonymi, którzy podkreślali neutralność, a ludnością pogrążoną w ruchu przeciwników przewrotu wojskowego (Fishbein, 2021). Hugo Slim (2022) opisał długotrwałe napięcie pomiędzy tradycyjnym sektorem humanitarnym i konkurencyjną postawą, którą nazwał „humanitarnym oporem”. Otóż, „ratunek, pomoc i ochrona ludzi cierpiących pod rządami niesprawiedliwego reżimu wroga [...] zwłaszcza zorganizowane przez jednostki lub grupy politycznie przeciwne reżimowi i wspierające opór przeciwko niemu”, obejmujące wyraźne uznanie jednej ze stron, wrogość i konfrontację z wrogiem. Jednakże, podczas gdy dynamika w Ukrainie jest odzwierciedleniem tych szerszych dyskusji, duże zainteresowanie medialne wojną w Ukrainie przeniosło te napięcia do centrum uwagi.

Podobne napięcia wyłoniły się, jeżeli chodzi o tradycyjną humanitarną zasadę bezstronności: mianowicie to, że dostarczanie pomocy humanitarnej powinno odbywać się w oparciu o potrzeby, z priorytetem dla najbardziej potrzebujących. Zanim nastąpiła inwazja rosyjska na pełną skalę, połowa środków finansowych od darczyńców była przeznaczona dla obszarów niekontrolowanych przez rząd (NGCA). Jednakże dostęp humanitarny do tych obszarów został bardzo utrudniony przez samą dynamikę wojny (ACAPS, 2023), ale również przez restrykcje nałożone przez rosyjskie siły militarne oraz przez ukraińskie władze. Międzynarodowe podmioty świadczące pomoc humanitarną są niezdecydowane co do tego, czy rozpowszechniać pomoc w obszarach niekontrolowanych przez rząd w przypadku braku gwarancji co do bezpieczeństwa ich pracowników przy obecności sił rosyjskich (ibid.), a w niektórych przypadkach z powodu obawy przed narażeniem operacji w całej Ukrainie poprzez omijanie ukraińskich restrykcji. Banki używane przez organizacje humanitarne w całej Europie, zwłaszcza w Zjednoczonym Królestwie, podobno również ograniczyły zaangażowanie finansowe w spornych lub kontrolowanych przez Rosję obszarach, jako rezultat zachodnich restrykcji dla Rosji (Gillard 2022).

W rezultacie plan reagowania ONZ opublikowany w lutym 2023 zawiera następujące zapisy (OCHA, 2023):

Konsultacje w terenie pokazują, że potrzeby tych, którzy mieszkają blisko linii frontu i w obszarach objętych tymczasowo kontrolą militarną Federacji Rosyjskiej, są wśród najpoważniejszych. Odkąd rozpoczęła się wojna, żaden z międzyagencyjnych konwojów humanitarnych jadący w celu dostarczenia pomocy lub oceny sytuacji nie był w stanie przejechać przez obszary objęte rosyjską kontrolą militarną. Pomimo tego, niektórzy lokalni wolontariusze podobno ryzykowali swoim bezpieczeństwem i życiem, aby dostarczyć niewielkie ilości środków pomocy na linii frontu.

Godnym uwagi wyjątkiem są pomoc pieniężna i szersze programy ochrony socjalnej, które zostały wdrożone w obszarach niekontrolowanych przez rząd, jednakże z udokumentowanymi poważnymi problemami (Ground Truth Solutions, 2023b).³

Prowadząc do kolejnych wyzwań dla bezstronności, nadzwyczajny poziom dofinansowania przekazywany na działania humanitarne podczas wojny w Ukrainie stworzył istotny dylemat dla międzynarodowych podmiotów świadczących pomoc humanitarną i darczyńców, zwłaszcza jeśli chodzi o ich umiejętność zrównoważenia swojej odpowiedzi na wojnę w Ukrainie w porównaniu z odpowiedzią na inne globalne kryzysy. Przykładowo, miejsca dotknięte kryzysem, takie jak Afganistan, Jemen i Róg Afryki, wciąż cierpią z powodu skrajnego niedofinansowania i ograniczonej uwagi (Alexander and Rozzelle, 2022). W połowie 2022, pośród doniesień, jakoby jedna osoba umierała co 48 sekund w Rogu Afryki z powodu silnej suszy, niepotwierdzone dowody sugerowały, że okrągły stół na wysokim szczyblu w Genewie przyniósł obietnice przeznaczenia zaledwie 300 milionów dolarów „nowych pieniędzy” na ten kryzys (Levine and Saez, 2022). Gdy wojna w Ukrainie zdominowała uwagę i zasoby agencji pomocy humanitarnej, agencje te napotkały trudności w staraniu się o fundusze potrzebne do przyspieszenia operacji w tempie wymaganym do sprostania nasilającemu się kryzysowi. W analizie Grupy ds. polityki humanitarnej (Humanitarian Policy Group, HPG) skrytykowano tę dynamikę: „Jeżeli system pomocy humanitarnej nie może w pierwszej kolejności zająć się osobami najbardziej potrzebującymi, nie może dokonać podstawowej selekcji, to oznacza, że oblał swoją misję” (ibid.). W odpowiedzi na te obawy niektóre podmioty świadczące pomoc humanitarną pozwoliły na ulokowanie części ze swoich funduszy przeznaczonych na pomoc Ukrainie na potrzeby globalnych funduszy ratunkowych. Jednakże jest to wciąż dalekie od pełnego adresowania wyzwań stworzonych przez nierównowagę pomiędzy Ukrainą i innymi globalnymi kryzysami humanitarnymi.

2.3 Podwójne standardy w ochronie uchodźców i uchodźczyń

Wojna w Ukrainie również jasno wyznaczyła kluczową rolę woli politycznej w procesie umożliwiania odpowiedniej ochrony i asysty dla osób uchodźczych, jako że spotkała się z obszerną odpowiedzią pośród europejskich rządów dla uchodźców i uchodźczyń opuszczających Ukrainę i która to odpowiedź przyszła w jaskrawym kontraście do „Europy jako fortecy” przywoływanej w poprzednich reakcjach w stosunku do innych grup uchodźczych (Sales, 2023). Ta wyłaniająca się hierarchia w stosunku do ochrony uchodźców i uchodźczyń wywołała problemy dla podmiotów udzielających pomocy humanitarnej. Szczególnie dotyczy to tych, którzy już długo zajmują się pomocą innym grupom, i którzy musieli poruszać się w delikatnej równowadze pomiędzy zaakceptowaniem pozytywnych kroków podjętych dla tych, którzy uciekają z Ukrainy, a kontynuowaniem wyrażania obaw o najpilniejsze potrzeby i przeszkody w polityce dotyczącej innych grup.

3 Rząd Ukrainy wciąż zapewnia świadczenia socjalne obywatelom Ukrainy w tych obszarach, jednak jest to ograniczone do tych obywateli, którzy uprzednio otrzymywali wypłaty socjalne przez transfer bankowy (Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy, 2023). Międzynarodowe i ukraińskie organizacje humanitarne - włączając w to Norweską Radę do spraw Uchodźców, i Estońską Radę do spraw Uchodźców i jej ukraińskiego partnera Gate to Ukraine - również wprowadziły programy pomocy pieniężnej przez transfery bankowe (Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy, 2022; Estońska Rada do spraw Uchodźców, 2023).

Inwazja na Ukrainę spowodowała najszybszy napływ osób uchodźczych w Europie od czasów II wojny światowej, z kraju uciekły miliony ludzi, a jedna trzecia populacji została przesiedlona (Politi i inni, 2023). W odróżnieniu od chaotycznego, często wysoce stronniczego traktowania innych osób uchodźczych i migranckich na granicach Europy, obywatele i obywatelki Ukrainy uciekający z kraju regularnie przybywali do Unii Europejskiej (UE) na mocy istniejących porozumień, które od 2017 r. ułatwiają osobom z Ukrainy bezwizowy wjazd do państw członkowskich UE (na okres do 90 dni) (European Union External Action, 2017). Tydzień po inwazji, przewodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen zaznaczyła, że „wszyscy uciekający przed bombami Putina są mile widziani w Europie” (von der Leyen, 2022). Następnie, 4 marca 2022 r., po raz pierwszy w historii uruchomiono dyrektywę UE w sprawie tymczasowej ochrony (TPD), która została zatwierdzona przez Radę UE po raz pierwszy od jej powstania po wojnie w Kosowie (Sales, 2023). Dzięki wdrożeniu TPD osoby uciekające z Ukrainy mogły uzyskać status ochrony bez konieczności składania indywidualnych wniosków o azyl (zob. ramka 2) (Biuro UE Czerwonego Krzyża i Towarzystwo Czerwonego Krzyża Ukrainy, 2023).

Ramka 2 Dyrektywa (UE) w sprawie tymczasowej ochrony

TPD wymaga od państw członkowskich UE przydzielenia tymczasowej ochrony wszystkim osobom narodowości ukraińskiej uciekającym przed wojną, a także osobom posiadającym status ochrony w Ukrainie bez konieczności rozpatrywania indywidualnych wniosków o udzielenie azylu (Motte-Baumvol i inni, 2022). Wdrożenie TPD zostało określone jako „znaczący krok w kierunku bardziej humanitarnego systemu ochrony” (Sales, 2023) oraz jako „wzmocnienie poziomu istniejącej solidarności i pomoc w przewyciężeniu złożonych wyzwań i potrzeb humanitarnych” (Biuro UE Czerwonego Krzyża i Towarzystwo Czerwonego Krzyża Ukrainy, 2023). Stosowanie dyrektywy UE w sprawie tymczasowej ochrony nie odbyło się bez trudności. Na przykład obywatele państw trzecich uciekający przed wojną na Ukrainie są zasadniczo objęci zakresem dyrektywy TPD, ale w niektórych krajach napotkali trudności przy rejestracji w celu uzyskania tymczasowej ochrony (ibid.). Ponadto zasadniczo tymczasowy charakter TPD wywoływał poczucie niepewności i tworzył utrudnienia. Choć początkowo TPD miała obowiązywać przez rok, od tamtej pory została przedłużona o kolejny rok do marca 2024 r. (ECRE, 2023). Niemniej jednak, takie podejście umożliwiło osobom z ukraińskim obywatelstwem szybki i kompleksowy dostęp do edukacji, zakwaterowania, rynku pracy i systemów opieki zdrowotnej oraz innych powiązanych praw (Biuro UE Czerwonego Krzyża i Towarzystwo Czerwonego Krzyża Ukrainy, 2023).

Dyrektywa UE w sprawie tymczasowej ochrony została szybko wprowadzona do prawa krajowego we wszystkich państwach członkowskich UE. Przykładowo, 12 marca 2022 r. polski rząd uchwalił specjalną ustawę o pomocy dla obywateli Ukrainy, nadającą natychmiastowy status prawny na okres 18 miesięcy wszystkim osobom ukraińskiego obywatelstwa uciekającym przed wojną, jednocześnie ułatwiając im dostęp do pracy i świadczeń socjalnych. Chociaż od tego czasu ‘specustawa’ została zmieniona, nakładając na osoby przebywające w zbiorowym zakwaterowaniu przez ponad 120 dni obowiązek pokrycia części kosztów (Międzynarodowy Czerwony Krzyż, 2023; Konsorcjum Migracyjne,

2023), polityka i ramy prawne w Polsce nadal mają charakter zasadniczo inkluzywny. Ten charakter jest szczególnie zauważalny przy zestawieniu z sytuacją osób z Bliskiego Wschodu i Afryki przybywających na granicę polsko-białoruską. Tam od sierpnia 2021 r. polscy i międzynarodowi obserwatorzy udokumentowali systematyczne wywózki (pushbacki) i odmawianie dostępu do procedury o status uchodźcy z powodu wrożej i nastawionej na uszczelnianie granic reakcji polskiego rządu i sił porządkowych (Czarnota i inni, 2021; Amnesty International, 2022).

Podobne tendencje zaobserwowano w Zjednoczonym Królestwie, gdzie serdeczne przywitanie osób narodowości ukraińskiej przez rząd jest całkowitym przeciwieństwem ogólnej krajowej polityki dotyczącej osób uchodźczych i udzielania azylu. Bardziej ogólne stanowisko polityczne Zjednoczonego Królestwa ma na celu zniechęcenie do składania wniosków o azyl (szczególnie od osób przybywających do Zjednoczonego Królestwa na „małych łodziach”) poprzez odebranie zatrudnienia i innych praw osobom ubiegającym się o azyl oraz przyspieszenie ich wydalenia do „bezpiecznych krajów trzecich” (jak dotąd tylko Rwanda jest sygnatariuszem programu).⁴ Ze względu na to, że Zjednoczone Królestwo znajdowało się poza unijnymi ramami mobilności, osoby narodowości ukraińskiej nie miały takiego samego automatycznego dostępu do bezwizowego wjazdu, jak w państwach członkowskich UE. Jednak po krótkim czasie rząd brytyjski ogłosił szereg programów, dzięki którym osoby ewakuowane z Ukrainy mogły uzyskać wizę do Zjednoczonego Królestwa (zob. ramka 1) (Brytyjski Czerwony Krzyż, 2023). Liczba uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy przyjmowanych przez Zjednoczone Królestwo była stosunkowo niewielka w porównaniu do liczby osób przyjmowanych przez kraje takie jak Polska. Pomimo tego, te osoby stanowią największą grupę uchodźców i uchodźczyń przybyłych do Zjednoczonego Królestwa z jakiegokolwiek kraju od ponad wieku, od czasów po wybuchu I wojny światowej, kiedy to do Zjednoczonego Królestwa przybyło ćwierć miliona Belgijek i Belgów (Katwala, 2023).

4 W kwietniu 2022 r. rząd Zjednoczonego Królestwa ogłosił plany przeniesienia niektórych grup osób ubiegających się o azyl do Rwandy, gdzie ich wnioski o nadanie statusu uchodźcy będą rozpatrywane i zarządzane przez rząd Rwandy. Jeśli ich wnioski zostaną zatwierdzone i przyznany zostanie im status uchodźcy, osoby te będą musiały zamieszkać w Rwandzie, a ich sprawy nie będą rozpatrywane w Zjednoczonym Królestwie (Right to Remain, 2022).

3 Narracje dotyczące solidarności i działań humanitarnych opartych na zasadach

Dylematy doświadczane przez ofiarodawców pomocy humanitarnej w kontekście Ukrainy są ściśle powiązane z wieloma, przeplatającymi się, a czasem sprzecznymi narracjami, które kształtowały wszystkie aspekty wojny i działań humanitarnych. Na podstawie wstępnej analizy, w niniejszym materiale omówiono trzy kluczowe narracje:

- Narrację silnej solidarności z Ukrainą ze strony rządów i społeczności w całej Europie (i dalej na Zachodzie), która uzasadniała pomoc dla Ukrainy częściowo jako polityczną postawę przeciwko rosyjskiej agresji.
- Kształtowanie przekonań – głównie w przekazie medialnym, ale także powtarzanych przez niektórych polityków – że wojna w Ukrainie i ruchy osób uchodźczych w całej Europie stanowią inny rodzaj kryzysu niż te obserwowane wcześniej w Europie i na całym świecie.
- Narrację tę wykorzystywano głównie w pozyskiwaniu funduszy przez międzynarodowe podmioty świadczące pomoc humanitarną, podkreślając bezbronność osób narodowości ukraińskiej. Jest to narracja, która wpisuje się w ogólne trendy w pozyskiwaniu funduszy na pomoc humanitarną i wyraźnie kontrastuje z narracjami skoncentrowanymi na oporze osób z Ukrainy.

W niniejszym rozdziale oraz w rozdziałach 4 i 5 przedstawiono sposób, w jaki powstały te narracje, wraz z narracjami przeciwstawnymi, które były tworzone (celowo lub też nie). W tych rozdziałach zostanie omówione, w jaki sposób narracje te same w sobie przyczyniły się do pojawienia się rozterek podmiotów udzielających pomocy humanitarnej, jednocześnie kształtując sposób, w jaki dylematy te są rozumiane i rozwiązywane, a także politykę i decyzje podejmowane w ich wyniku.

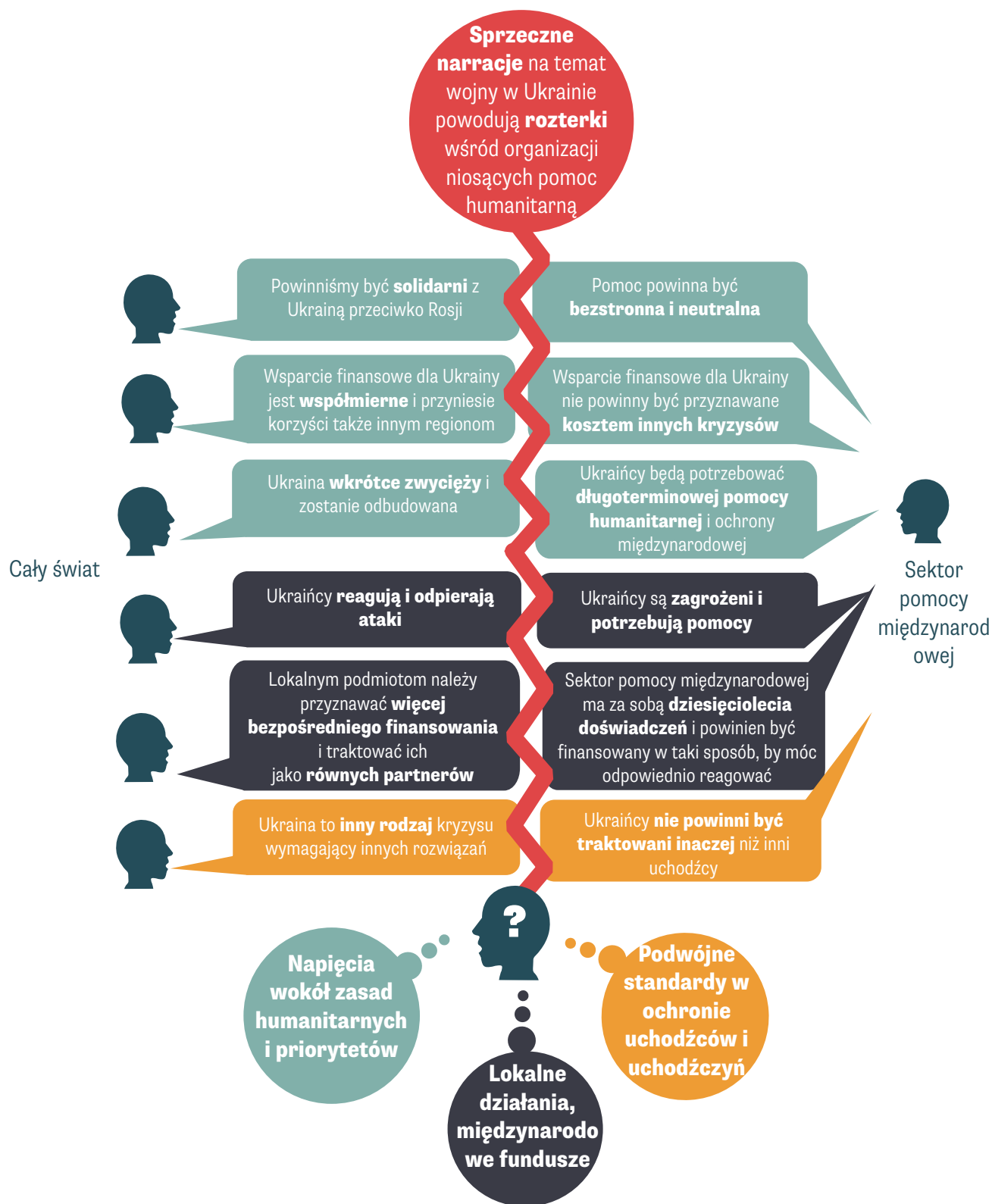
3.1 Narracje dotyczące solidarności w Europie i na Zachodzie

Narracje wykorzystywane do kształtowania motywacji do wspierania działań humanitarnych w Ukrainie stworzyły trudną dynamikę, a czasem napięcia, między rządami, lokalnym społeczeństwem obywatelskim i tradycyjnymi podmiotami humanitarnymi. W dużej mierze koncentrowało się to na napięciach związanych z jasną i wszechobecną narracją solidarności. „Solidarność” jest tu rozumiana przede wszystkim jako stanowisko polityczne wobec wojny w Ukrainie i szerszych napięć geopolitycznych, a mianowicie solidarność z Ukrainą w obliczu niesprowokowanej rosyjskiej agresji poprzez połączenie wsparcia wojskowego, dyplomatycznego i humanitarnego.

Rosyjska inwazja na Ukrainę w 2022 r. wywołała powszechne oburzenie opinii publicznej i potępienie działań Rosji na Zachodzie, co kontrastowało ze stosunkowo cichą reakcją na bardziej umiarkowaną inwazję z 2014 roku. Od pierwszych dni inwazji Rosji na pełną skalę, rząd i obywatele Ukrainy umiejętnie

wykorzystywali media społecznościowe znane już zachodnim odbiorcom, aby dzielić się informacjami o trwającym ataku. W połączeniu z relacjami w zachodnich mediach głównego nurtu, miało to na celu wywołanie poczucia przerażenia działaniami Rosji wśród zachodniej opinii publicznej i polityków.

Rysunek 1 Sprzeczne narracje różnych podmiotów w kontekście wojny w Ukrainie

Dla wielu inwazja Rosji na pełną skalę na terytorium Ukrainy była jawną próbą podważenia zachodnich ideałów demokracji i wolności, i była postrzegana jako atak nie tylko na Ukrainę, ale także na zachodnich sojuszników. Prezydent Stanów Zjednoczonych (USA) Joe Biden powiedział 26 marca 2022 r. w Warszawie: „Zebraliśmy się tutaj, na Zamku Królewskim, w mieście, które zajmuje szczególne miejsce w historii nie tylko Europy, ale także ciągłego poszukiwania wolności przez społeczeństwo” (Biały Dom, 2022). Zdaniem Bidena, „każde pokolenie musiało pokonywać śmiertelnych wrogów demokracji”, a „dzisiejsze walki w Kijowie, Mariupolu i Charkowie są najnowszą bitwą w tej długiej walce: na Węgrzech, w 1956; w Polsce, w 1956 i ponownie w 1981; w Czechosłowacji, w 1968” (ibid.). Biden w swoim przemówieniu porównał wzruszającą historię łączącą narody Europy Wschodniej i ich historyczne zmagania z sowiecką agresją ze współczesnymi działaniami Rosji. Takie wykorzystanie wspólnej „europejskiej” historii i przyszłości jest powszechne również w przemówieniach i oświadczeniach składanych przez europejskich urzędników. Na przykład przewodniczący Rady Europejskiej Charles Michel powiedział, że „UE będzie z wami i waszymi obywatelami jutro, i tak długo, jak będzie trzeba” (Rada Europejska Unii Europejskiej, 2023).

Co ważne, wyrażanie solidarności w odniesieniu do konfliktów i kryzysów humanitarnych, w tym przez polityków, nie jest unikalne dla kontekstu ukraińskiego. Jednak to, co wyróżniało Ukrainę, to wszechobecność tych oświadczeń i silny emocjonalny ton przyjęty przez czołowe postacie polityczne. Na przykład, gdy talibowie przejęli kontrolę nad Afganistanem w sierpniu 2021 r., premier Zjednoczonego Królestwa Boris Johnson ogłosił przeznaczenie prawie pół miliarda funtów na pomoc humanitarną dla Afgańczyków i podkreślił potrzebę „pomocy mieszkańcom Afganistanu w wyborze najlepszej z możliwych przyszłości” (Johnson, 2021). Jednak retoryka ta silnie kontrastowała z jego tonem w późniejszym przypadku Ukrainy, gdzie mówił o Rosji jako o „splamionym krwią agresorze” dążącym do imperialnego podboju i próbującym „przemalować krwią mapę Europy” (Johnson, 2022). Wyraz solidarności był również znacznie bardziej jawny w przypadku Ukrainy, z Johnsonem mówiącym: „naszym ukraińskim przyjaciółom w tym momencie agonii mówię, że jesteśmy z wami i jesteśmy po waszej stronie [...] I w tym duchu przyłączam się do was, mówiąc *slava Ukraini* [chwała Ukrainie]” (ibid.).

Podobne wyrazy solidarności odbiły się echem w całej Europie Środkowej i Wschodniej, aczkolwiek były one zakorzenione w dłuższej historii, wykraczającej daleko poza Rosję Radziecką i czerpiącej z wielowiekowych doświadczeń rosyjskiego imperializmu. Markiewicz i Olchawa wyjaśniają, jak w Polsce i w Ukrainie początkowe wersje hymnów narodowych obu krajów są niemal identyczne, oba napisane wbrew rosyjskiemu imperializmowi, głoszące: „Jeszcze Polska/Ukraina nie zginęła” (Markiewicz i Olchawa, 2023). Dyskurs polityczny w Europie Środkowej i Wschodniej po inwazji Rosji na pełną skalę na Ukrainę w dużej mierze opierał się na takich właśnie wyrazach solidarności. Na przykład we wczesnym przemówieniu polski premier celowo zacytował byłego prezydenta Lecha Kaczyńskiego, który w swoim przemówieniu podczas rosyjskiej inwazji na Gruzję w 2008 r. ostrzegł „dzisiaj Gruzja, jutro Ukraina, pojutrze kraje bałtyckie, a potem być może przyjdzie czas na mój kraj, Polskę!” (Prezydent RP, 2022). Takie podejście natychmiast znalazło oddźwięk wśród polskiej opinii publicznej, której zdecydowana większość (85%) w marcu 2022 r. przyznała, że wojna w Ukrainie stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski, podczas gdy niebywałe 94% Polaków poparło przyjęcie ukraińskich uchodźców (CBOS, 2023).

Takie narracje solidarnościowe przedstawiają pomoc humanitarną jako przedłużenie politycznego i wojskowego wsparcia dla Ukrainy. Na przykład prezydent Biden w swoim przemówieniu w Warszawie stwierdził, że „oprócz tych sankcji gospodarczych świat zachodni zjednoczył się, aby zapewnić mieszkańcom Ukrainy niewiarygodny poziom pomocy wojskowej, gospodarczej i humanitarnej” (Biały Dom, 2022). Warto zauważyć, że od ubiegłego roku rząd USA przekazał ponad 2,1 mld dolarów na pomoc humanitarną dla ludności Ukrainy, zarówno dla osób przebywających w Ukrainie, jak tych przesiedlonych do innych krajów (Departament Stanu USA, 2023).

Prezydent Ukrainy Wołodymyr Zełenski użył tej samej retoryki, aby przyciągnąć zachodnie wsparcie wojskowe i humanitarne, czego przykładem jest jego przemówienie na Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa, w którym stwierdził: „Putin rozpoczął wojnę przeciwko Ukrainie i całemu demokratycznemu światu” (Hopkins, 2022). Solidarność z narodem ukraińskim jest przedstawiana jako jedyny logiczny sposób na zapobieżenie kryzysowi egzystencjalnemu, przed którym stoi Zachód, a zapewnienie wsparcia humanitarnego jest postrzegane jako integralna część tego przedsięwzięcia. Badania przeprowadzone przez Rating Group w marcu i kwietniu 2022 r. wskazują, że wsparcie z całej Europy i Zachodu zostało w większości dobrze przyjęte w Ukrainie (Rating Group, 2022a; 2022b): w kwietniu 2022 r. około 60% osób uważało, że otrzymana pomoc dyplomatyczna i humanitarna była wystarczająca, choć tylko około 30% uważało tak samo w odniesieniu do wsparcia wojskowego (Rating Group, 2022b).

Z biegiem czasu narracje solidarnościowe stały się również podstawą zobowiązań dotyczących odbudowy Ukrainy. Rządy europejskie i inne rządy na Zachodzie - w szczególności USA - podzielają przekonanie ukraińskiego rządu, że wojna zostanie ostatecznie wygrana przez Ukrainę przy wsparciu jej sojuszników, którzy będą nadal stać ramię w ramię z Ukrainą, gdy uwaga skupi się na odbudowie kraju. To stwierdzenie pojawiło się po raz pierwszy we wczesnych miesiącach po inwazji Rosji na pełną skalę. Na przykład, gdy przewodniczący Rady Europejskiej ogłosił swoje poparcie dla Ukrainy, stwierdził również, że „będziemy u waszego boku, aby odbudować nowoczesną, dobrze prosperującą Ukrainę, mocno zakotwiczoną na naszej wspólnej europejskiej ścieżce” (Rada Europejska Unii Europejskiej, 2022).

Takie nastroje przełożyły się na konkretne zobowiązania. W czerwcu 2023 r. Zjednoczone Królestwo i Ukraina były współgospodarzami konferencji w Londynie na temat odbudowy Ukrainy, podczas której kraje UE i G7 podkreśliły swoje niezmiennie zaangażowanie na rzecz Ukrainy w perspektywie długoterminowej. Deklaracje pomocy w odbudowie powojennej Ukrainy wyniosły łącznie około 55 mld euro, w tym deklaracja UE w wysokości 50 mld euro, co odpowiada 45% deficytu budżetowego Ukrainy do 2027 r. (Instytut KSE, 2023). Oprócz deklaracji złożonych podczas konferencji w sprawie odbudowy Ukrainy, Zjednoczone Królestwo zaoferowała również 3 miliardy dolarów gwarancji kredytowych Banku Światowego i przeznaczyła 250 milionów funtów na finansowanie rozwoju hipoteki, British International Investment, w celu ułatwienia pomocy gospodarczej dla Ukrainy (Merrick, 2023). Ostatnio Zjednoczone Królestwo poinformowało także o swoim uczestnictwie w radzie nadzorczej, która koordynuje wysiłki na rzecz odbudowy między Ukrainą i jej partnerami. W związku z tym w Londynie ma powstać specjalne biuro do spraw koordynacji (Mills i inni, 2023).

Poza działaniami rządowymi, polityczna narracja solidarnościowa znalazła swoje odzwierciedlenie także w społeczeństwie. Mieszkańcy Europy i nie tylko także stanęli w gotowości, aby wesprzeć Ukraińców. Ankieta przeprowadzona w Polsce wykazała wysoki poziom wsparcia i zaangażowania. Prawie dwie trzecie Polaków oświadczyło, że przynajmniej jedna osoba w ich gospodarstwie domowym udzieliła bezinteresownej pomocy osobom uchodźczym z Ukrainy (Kostrzyński, 2023). Niektórymi zapewne kierowała zwykła chęć pomocy sąsiadowi, ale dla wielu Polaków i Polek udzielanie wsparcia było ściśle powiązane z ich ogólnym podejściem do wojny, solidarności z Ukrainą i traktowaniem Rosji jako wspólnego wroga (Hargrave i inni, 2023). Przykładem tych nastrojów mogą być słowa warszawskiego wolontariusza: „Wszyscy się solidaryzujemy. Jedyne, czego chcemy, to wiedzieć, co jeszcze możemy zrobić. Jakie jeszcze sankcje nałożyć na Rosję, jaką wysłać pomoc” (Tondo i Strzyżyńska, 2022).

3.2 Kontrast między solidarnością a neutralnością

Te solidarnościowe narracje silnie kontrastują z narracją ze strony tradycyjnych podmiotów świadczących pomoc humanitarną, które (pomimo otrzymywania rządowych funduszy od wielu wyżej wspomnianych krajów) często motywują swoje działania w Ukrainie i sąsiadujących krajach w zauważalnie mniej polityczny sposób. Wiele międzynarodowych podmiotów świadczących pomoc humanitarną specjalnie dystansuje się od geopolitycznej dynamiki, w ramach której toczy się wojna w Ukrainie. Jednocześnie, jak w przypadku innych sytuacji kryzysowych, organizacje podkreślają, że ich działania są motywowane i uwarunkowane zasadami humanitarnymi: człowieczeństwa, neutralności, niezależności i bezstronności (Ataii, 2023). Jedna z organizacji oświadczyła: „Wszystkie nasze działania [w Ukrainie] opierają się na zasadach humanitarnych i międzynarodowym prawie humanitarnym. Są one zgodne z naszą misją ochrony życia i godności ludności cywilnej dotkniętej konfliktem” (Interos, 2023). Tymczasem odnotowano przypadki, w których różne organizacje humanitarne, a zwłaszcza Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK), w swoich publicznych komunikatach nie zawsze trzymały się zasad pomocy humanitarnej.

W niedawno przeprowadzonych przez redakcję New Humanitarian wywiadach z pracownikami kilku podmiotów świadczących międzynarodową pomoc humanitarną pojawiły się głosy, według których „w przypadku Ukrainy nacisk na neutralność jest większy niż w przypadku innych sytuacji kryzysowych, zarówno w kontakcie z opinią publiczną, jak i partnerami przekazującymi pomoc” (Ataii, 2023). To pokazuje ogromny kontrast między narracją solidarnościową, wszechobecną w politycznym dyskursie, w mediach i w wielu europejskich społeczeństwach, a podstawowymi zasadami, którymi organizacje humanitarne motywują swoje działania, a które są znacznie mniej rozumiane przez opinię publiczną.

Choć wiele takich dyskusji toczyło się za kulisami (ibid.), temat pojawił się również na forum publicznym, skupiając się przede wszystkim na kontrowersjach związanych z rolą MKCK w Ukrainie. Ewidentnym przykładem tego kontrastu była reakcja opinii publicznej na zdjęcia ówczesnego prezesa MKCK, ściskającego dłoń rosyjskiego ministra spraw zagranicznych Siergieja Ławrowa. Gest ten wywołał falę krytyki w Ukrainie. W komentarzu dnia w Kyiv Post wyrażono opinię (Dubenko, 2022), iż:

„Maurer powinien osobiście wyjaśnić, po co udał się do Moskwy (...), nie zasłaniając się zasadami

»neutralności« i »bezstronności«. Czy przedmiotem dyskusji była moskiewska manipulacja konceptami bezpiecznych korytarzy, ewakuacji ofiar wojny i wymiany jeńców?”

Głośne reakcje na to spotkanie miały bezpośredni wpływ na działania MKCK oraz powiązanych organizacji Czerwonego Krzyża w Ukrainie. Przede wszystkim dotknęło to Ukraiński Czerwony Krzyż, który – choć będący osobną organizacją – był powszechnie mylony z MKCK. W wyniku tych kontrowersji wielu Ukraińców publicznie zniechęcało do wspierania zbiorów MKCK oraz Ukraińskiego Czerwonego Krzyża, twierdząc, że pomoc tych organizacji nie trafia do potrzebujących, a ostantacyjnie „neutralne” stanowisko MKCK automatycznie legitymizuje pozycję Rosji (Hyde, 2022). Pojawiły się także przypadki grożenia wolontariuszom Ukraińskiego Czerwonego Krzyża, o których mówił dyrektor tej organizacji na miasto Kijów (ibid.):

„Przez tydzień [po spotkaniu Maurera z Ławrowem] praktycznie nie mogliśmy pracować (...) wystarczyło, że [ludzie] słyszeli nazwę Czerwony Krzyż i już byliśmy zdrajcami, a w naszych wolontariuszy wymierzano broń”.

Od czasu incydentu z Ławrowem ukraiński rząd jest jednym z największych krytyków MKCK, odnosząc się do rzekomej neutralności organizacji i wyrażając wątpliwości związane z faktycznym udzielaniem pomocy osobom potrzebującym wsparcia w Ukrainie. Podczas szczytu G20, prezydent Zełenski publicznie skrytykował MKCK, mówiąc (Warner, 2022):

„Nie otrzymaliśmy wsparcia od Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (...) nie widzimy, aby podejmował on wszelkie możliwe działania umożliwiające uzyskanie dostępu do obozów, w których przetrzymywani są ukraińscy jeńcy i więźniowie polityczni, ani żeby pomagał w odnalezieniu deportowanych Ukraińców”.

Dmytro Lubinets, ukraiński rzecznik praw człowieka, również krytykował MKCK. W jednej z niedawnych wypowiedzi stwierdził, iż codziennie doświadcza „zderzenia z faktem, że Czerwony Krzyż nie chce sprawować swoich funkcji (...) Jedną organizacją wykorzystuje swoją historię i swoją nazwę, żeby stanąć na przeszkodzie istotnych działań” (Wintour, 2023). Przytoczone uwagi dobrze oddają główną narrację stojącą za krytyką ukraińskiego rządu. Jednej z nich MKCK gorąco zaprzeczył, twierdząc, że zaangażowanie organizacji w Rosji, wynikające z humanitarnej zasady neutralności, nie wpłynęło negatywnie na materialne korzyści, jakie ma przynosić neutralność, w kontekście zwiększania możliwości wspierania osób w potrzebie po obu stronach konfliktu.

W swoim komunikacie MKCK uznał te zarzuty za część kampanii dezinformacyjnej. Organizacja stworzyła także specjalną stronę internetową poświęconą walce z dezinformacją na temat działań MKCK, na której wyjaśnia, jak stosuje się do zasad humanitarnych. MKCK stara się także rozpowszechniać informacje na temat rezultatów swoich działań w Ukrainie. W swoim przemówieniu w lipcu 2023 Robert Mardini, dyrektor generalny MKCK, powiedział, że „podczas toczącego się konfliktu zbrojnego między Rosją a Ukrainą odwiedziliśmy setki jeńców wojennych obu stron (i dalej naciskamy na otrzymanie dostępu do pozostałych)” (MKCK, 2023a). W czerwcu 2023 MKCK oświadczył, że od lutego

2022 organizacja odwiedziła ponad 1,5 tys. jeńców wojennych w Ukrainie i Rosji, a partnerzy Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycza pośredniczyli w wymianie ponad 2,5 tys. wiadomości między jeńcami i ich rodzinami (MCKC, 2023b). MKCK podkreślił również, że kontrowersyjne spotkanie z Ławrowem odbyło się w ramach dialogu z obiema stronami konfliktu (MCKC, 2023b).

Jednak, pomijając wszelkie nieporozumienia i dezinformację, krytyka MKCK trafiła na podatny grunt prawdopodobnie z powodu narracji używanych często przez tradycyjne podmioty świadczące pomoc humanitarną, także MKCK. Narracje te służą często do formułowania zasad pomocy, jednakże nie pokrywają się ze zbiorem zasad opartych na solidarności, a czasami całkowicie zaprzeczają tym zasadom. Tymczasem te właśnie dominują w Europie, jak też w Ukrainie. Mardini tak wyjaśnił stanowisko MKCK: „organizacje pomocowe nie są bezstronne: stoją po stronie poszkodowanych. Prowadzenie dialogu ze wszystkimi stronami konfliktu nie jest jednoznaczne z dawaniem poparcia” (Mardini, 2022). Poniekąd, wypowiedzi Mardiniego odzwierciedlają inne znaczenie solidarności – zgodne z tradycyjną humanitarną zasadą człowieczeństwa – pozbawione związku z polityką, a skupiające się na udzielaniu wsparcia i pomocy osobom potrzebującym. Jednak nawet podążając za tym znaczeniem, utrzymuje się kontrast między narracją tradycyjnego sektora humanitarnego a szerszą narracją towarzyszącą wojnie, która odzwierciedla solidarność o charakterze bardziej stronnicy. Koordynator humanitarny ONZ, Denise Brown, w przedmowie do planu dotyczącego działań podejmowanych w ramach pomocy humanitarnej w roku 2023, przejawiała wyraźną konstruktywną dwuznaczność w odniesieniu do różnych form solidarności, ostatecznie kończąc swoją wypowiedź stwierdzeniem: „Będziemy stać po stronie ludności Ukrainy” (OCHA 2023).

3.3 Rozbieżności pomiędzy odbudową a pomocą humanitarną

Daje się także zauważyć napięcia wokół narracji pochodzącej z Ukrainy i wygłaszanej przez rządy sojusznicze skoncentrowanej na ostatecznym zwycięstwie Ukrainy. Jak zostało już omówione wcześniej, ma to oczywisty i pozytywny wpływ na zobowiązania dotyczące przyszłej odbudowy. Jednakże może być też odebrane jako okazja do wielu kompromisów w kwestiach pomocy humanitarnej. Silny nacisk na solidarność z Ukrainą jest trwałą podstawą do wyraźnie postępowych procedur przyjmowania osób uchodźczych, które wprowadzone zostały na terenie Europy. Jednakże koncentracja na przyszłym zwycięstwie Ukrainy oznacza, że opracowane w takich ramach rozwiązania mają charakter tymczasowy. Przykład stanowi odpowiedź rządu brytyjskiego na wysuniętą petycję o „nadanie osobom narodowości ukraińskiej prawa do wydłużonego pobytu i osiedlenia się”, która brzmiała (rząd i Parlament Zjednoczonego Królestwa 2023):

Nasz program zapewnia osobom narodowości ukraińskiej trzyletnie tymczasowe schronienie na terytorium Zjednoczonego Królestwa, do czasu zwycięstwa nad Putinem, kiedy to będą mogły powrócić do ojczyzny [...] głęboko wierzymy, że Ukraina będzie znowu bezpiecznym krajem. Zgodnie z powyższym, i zgodnie z wolą rządu Ukrainy, programy dotyczące Ukrainy nie stanowią drogi do stałej relokacji do Zjednoczonego Królestwa, ale są tymczasowymi programami ochronnymi obowiązującymi do czasu gdy ludność będzie mogła powrócić na swoje tereny i odbudować swój kraj.

W tym świetle, narracje dotyczące wojny stworzyły kontekst, w którym osoby uchodźcze z Ukrainy mają ograniczony dostęp do statusu uchodźcy długoterminowego i długoterminowego wsparcia, nawet w sytuacji gdy wojna stale się przedłuża.

Stworzona przy innej okazji, optymistyczna narracja rządu Ukrainy – poparta przez kraje sojusznicze – o szybkim zwycięstwie, natychmiastowej odbudowie i odzyskaniu kapitału ludzkiego, gdy obywatele powrócą na teren Ukrainy, także wydaje się posiadać ograniczoną przestrzeń do dyskusji o wyzwaniach jakie mogą wyniknąć ze strony humanitarnej. Przykładem może tu być utrzymanie utartej praktyki, która zakłada, że powrót powinien być bezpieczny, dobrowolny i godny (UNHCR, 2023c) lub zapewnienie odpowiedniego wsparcia ludności poddanej bolesnym doświadczeniom. Rozbieżności te przejawiały się też w programie Konferencji poświęconej odbudowie Ukrainy (Ukraine Recovery Conference), której sesje były głównie skoncentrowane na sposobach wykorzystania inwestycji sektora prywatnego w celach odbudowy, podczas gdy społeczne aspekty odbudowy były tematem zaledwie jednego posiedzenia, sformułowanego jako „odzyskanie kapitału ludzkiego” (Ukraine Recovery Conference, 2023).

3.4 Wyzwania dla solidarności

Do chwili obecnej niewiele dominujących podmiotów politycznych i medialnych na terenie Europy i państw Zachodu kwestionowało konieczność utrzymania solidarności z Ukrainą. Jednak można było się spodziewać, że impet tego poparcia z biegiem czasu będzie tracił na sile, szczególnie w porównaniu do wczesnych dni rosyjskiej inwazji na pełną skalę. Ważna do zaobserwowania będzie ewolucja form solidarności w miarę postępu wojny, jak też w kontekście nadchodzących wyborów rządowych w Polsce, Zjednoczonym Królestwie i innych krajach.

W Zjednoczonym Królestwie, zwykle wysoce spolaryzowanej politycznie, działania na rzecz wsparcia dla Ukrainy okazały się przedmiotem rzadko spotykanego konsensusu międzypartyjnego (White i inni, 2023). Podobnie w Stanach Zjednoczonych, gdzie poza częściową opozycją ze strony partii Republikańskiej, obustronne poparcie dla Ukrainy utrzymuje się na silnym poziomie i, w dającej się przewidzieć przyszłości, takie prawdopodobnie pozostanie (Zengerle, 2023). Jednakże będzie ono poddane próbie w przypadku ponownego wyboru Donalda Trumpa na urząd prezydenta w 2024 roku, z racji wyrażanych przez niego obaw o dalsze wspieranie Ukrainy i wynikające z tego konsekwencje dla zapasów militarnych USA (Herszenhorn, 2023).

W Polsce, przez pierwszy rok konfliktu, głośna krytyka ograniczała się do skrajnie prawicowych środków przekazu i partii politycznych, chociażby Konfederacji, która nie znalazła wielkiego pogłosu i złagodziła swoją antyukraińską retorykę, aby uniknąć ostrej krytyki publicznej (Tilles, 2023). Ostatnie miesiące przyniosły jednak wzrost napięcia w wyniku zakazu importu ukraińskiego zboża do Polski i czterech innych wschodnioeuropejskich państw członkowskich UE, którego ponownego wydłużenia domaga się polski rząd (Komentarze z Polski, 2023a). Marcin Przydacz, przewodniczący prezydenckiego biura

polityki międzynarodowej prezydenta RP Andrzeja Dudy, wywołał swoim lipcowym wystąpieniem telewizyjnym oburzenie w Kijowie; chodziło zwłaszcza o wypowiedź, w której podkreślił, że „najważniejsza jest w tym momencie obrona interesów polskich rolników”, dodał też, że (ibid.):

Ukraina otrzymała od Polski naprawdę wiele wsparcia. Myślę, że powinni zacząć doceniać rolę jaką Polska odegrała w sprawie Ukrainy w ostatnich miesiącach i latach.

W następstwie tego komentarza minister spraw zagranicznych Ukrainy wezwał do stawienia się ambasadora Polski w Ukrainie, co zaostrzyło spór. W wyniku tej kłótni zastępca polskiego ministra spraw zagranicznych, Paweł Jabłoński, wyjaśnił stanowisko rządu polskiego mówiąc, że poparcie dla Ukrainy ma także swoje ograniczenia: „Polska chce nadal wspierać Ukrainę [...] [ale] popieramy Ukrainę do tego stopnia, do jakiego pokrywa się to z interesem Polski” (Komentarze z Polski, 2023b).

Budzą też obawy pojawiające się na polskich platformach społecznościowych nastroje antyukraińskie. Według analizy przeprowadzonej przez Never Again Association i SentiOne, prawie 400 000 komentarzy o zabarwieniu antyukraińskim zostało opublikowanych na forach polskich mediów społecznościowych w pierwszym roku wojny, oznaczone były one hashtagami takimi jak #stopukrainizacjiPolski i otrzymały ponad 500 milionów wyświetleń (Amnesty International, 2023). Stanowi to powód do obaw, zwłaszcza że powiązane jest prawdopodobnie z działaniami rosyjskiej propagandy i szerzoną dezinformacją, co nasila takie nastroje.

Jednak, odchodząc od przejawów bezpośredniej wrogości, w Polsce, jak i w innych krajach przyjmujących w regionie, najbardziej zauważalna jest kontrnarracja o zmęczeniu współczuciem. Można powiedzieć, że potrzeba solidarności utrzymuje się, ale społeczeństwo obywatelskie i społeczności lokalne osiągną w pewnym momencie granice swojej solidarności – a w pewnych przypadkach może już do tego doszło (Jarosz i Kalus, 2023). Znajduje to szczególne odzwierciedlenie w kontekście trudnej sytuacji ekonomicznej na terenie Europy spowodowanej przez wojnę w Ukrainie, jak też chronicznych wyzwań w temacie dóbr publicznych (np. rynku mieszkaniowego i opieki medycznej), te z kolei zostały nasilone w krajach przyjmujących duże liczby osób narodowości ukraińskiej (Carta i inni, 2022; Hargrave i inni, 2023). Rzeczywiście, od pierwszych dni inwazji rosyjskiej na pełną skalę Polacy wyraźnie sygnalizowali, że ich wsparcie jest dominujące ale nie bezwarunkowe: Sondaże przeprowadzone przez Centrum Badania Opinii Publicznej w sierpniu i listopadzie 2022 roku wskazywały, że tylko niewielka część Polaków popiera rządową pomoc dla osób narodowości ukraińskiej na cały okres wojny, dużo większym poparciem za to cieszyła się pomoc o charakterze tymczasowym (CBOS, 2022a; 2022b). Pomimo że poparcie społeczne dla przyjmowania osób narodowości ukraińskiej utrzymuje się w Polsce na wysokim poziomie, to do kwietnia 2023 roku spadło ono o ponad 20 punktów procentowych, z wysokiego progu początkowego do poziomu 73%, co jest najniższym wynikiem od marca 2022 r. (CBOS, 2023).

Warto też zauważyć pozycję zajmowaną przez rządy w innych częściach świata, włączając w to państwa Globalnego Południa, z których wiele – nie stając otwarcie po stronie Rosji – powstrzymało się od głosu w kluczowych głosowaniach Organizacji Narodów Zjednoczonych i odmówiło dołączenia do sankcji

wprowadzonych przez państwa Zachodu (Freedman, 2023). Należy zaznaczyć, że niektóre pozycje uległy w miarę upływu czasu złagodzeniu, co jest wynikiem wpływu wojny na ceny paliw i żywności na świecie, nieustępliwej pozycji Rosji jak i kampanii dyplomatycznej prowadzonej przez prezydenta Zełenskigo (ibid.). Różne inicjatywy pokojowe, często bazujące na Karcie Narodów Zjednoczonych, zostały ostatnio wysunięte przez rządy krajów Afryki, Chin, Brazylii i Arabii Saudyjskiej i podkreślały szacunek dla niezależności państwowej, integralności terytorialnej i międzynarodowego prawa humanitarnego.

4 „Inny” rodzaj kryzysu

4.1 Otwarte skoncentrowanie na wojnie w Ukrainie jako na innym rodzaju kryzysu

Od samego początku tej inwazji na pełną skalę dominowały w środkach masowego przekazu – a niekiedy także w retoryce politycznej – narracje przedstawiające wojnę na Ukrainie jako „inny rodzaj kryzysu”, a uchodźców i uchodźczynie z Ukrainy jako „inny rodzaj uchodźcy”. Taki charakter narracji prowokuje opisane już wcześniej dylematy. W szczególności kształtuje on i usprawiedliwia wyłaniającą się w Europie hierarchię ochrony różnych grup osób uchodźczych: prezentując tą wojnę i konsekwentny ruch osób uchodźczych jako nie tylko kryzys innego rodzaju, ale także taki, który wymaga innego zestawu rozwiązań. Narracje określające tę wojnę jako kryzys innego rodzaju miały też wpływ na wielkość uwalnianych funduszy i innych środków pomocy na poczet Ukrainy w porównaniu do poziomu działań na rzecz innych konfliktów.

Tam gdzie narracje prezentowały wojnę w Ukrainie jako „inny rodzaj kryzysu”, miały one zazwyczaj źródło w jej lokalizacji i kulturowej bliskości Europie, poza omówionym wcześniej naciskiem na poczucie solidarności. Aspekt bliskości kulturowej był szczególnie widoczny w relacjach mediów w pierwszych tygodniach po inwazji Rosji na pełną skalę.⁵ Przykładowo, Daniel Hannan – brytyjski reporter gazety *The Telegraph* i członek konserwatywnej części Izby Lordów – napisał: „Wydają się być tacy sami ja my. To właśnie sprawia, że sytuacja ta jest tak szokująca. Wojna nie jest już czymś, co spotyka ubogie i odległe nam społeczeństwa. Może spotkać każdego” (Hannan, 2022).

W celu uczłowieczenia ludności ukraińskiej wiele wypowiedzi nawiązywało do orientalistycznych motywów i prezentowało wojnę jako coś, co wszędzie poza światem Zachodu jest naturalnym zjawiskiem (Kamaliaa i Djamiko, 2022). Charlie D’Agata, starszy korespondent CBS w Kijowie, tak wypowiedział się podczas relacji na żywo (Kesslen, 2022):

To nie jest kraj, z całym szacunkiem, jak Irak czy Afganistan, w którym konflikt toczy się od dziesięcioleci. To znaczy, to jest dość cywilizowane, dość europejskie – muszę ostrożnie dobrać moje słowa – miasto, gdzie nikt nie spodziewałby się takich wydarzeń.

Komentator telewizji Al-Jazeera, Peter Dobbie, użył podobnej narracji: „To oczywiście nie są osoby uchodźcze, które chcą wydostać się z terenów Bliskiego Wschodu, gdzie panuje nieustannie stan wojny” (za: Bayoumi, 2022).

5 Przytoczona w tej pracy kulturowa bliskość lub pokrewieństwo odnosi się do poglądu, że ludzie silniej odczuwają współczucie i wsparcie dla osób uchodźczych lub migrantów, którzy są podobnego pochodzenia kulturowego, etnicznego lub geograficznego.

Jak zauważa Sales, odczłowieczenie porównań, które poniekąd wyposażyło odbiorców w środki niezbędne do zrozumienia sytuacji, pomogło „mediom przeforsować i sformułować pozytywną narrację o potrzebie pomocy uchodźcom i uchodźczyniom z Ukrainy, na podstawie tego, że byli podobni do Europejczyków, zachowywali się jak Europejczycy i wyznawali kulturowe i demokratyczne wartości bliskie praktykowanym przez Europejczyków” (Sales, 2023). Język używany w programach telewizyjnych, prasie i radiu, szczególnie w pierwszych dniach inwazji Rosji na pełną skalę, kładł nacisk na człowieczeństwo osób narodowości ukraińskiej i ukazywał je jako osoby uchodźcze potrzebujące pilnie schronienia (Rosstalnyj, 2022; Swedmark, 2023; Martikainen i Sakki, 2023). Narracje obecne w mediach zbiegły się także z innymi czynnikami, włączając w to narracje wcześniej omówione, budujące solidarność i polityczny interes własny, i ukształtowały, jak to ujmuje Sales, „odpowiedni kontekst społeczny i polityczny” do wdrożenia najszerzej zakrojonego pakietu środków prawnych i regulacji zapewniających ochronę osobom uchodźczym z Ukrainy” (Sales, 2023).

Na obszarze Europy podmioty polityczne odegrały kluczową rolę w następujący sposób: reagując zestawem regulacji w miarę jak narracje rozbrzmiewały w środkach masowego przekazu, a także wnosząc do tych narracji i informując jak społeczność europejska postrzega ten kryzys i jakie rozwiązania uważa za odpowiednie (ibid.). Przykładowo, tak określił to bułgarski premier, Kiril Petkov, (Komisja Europejska, 2022a):

Ci [obywatele Ukrainy] nie są osobami uchodźczymi, do jakich jesteśmy przyzwyczajeni [...] Oni są członkami naszej rodziny. To są Europejczycy, inteligentni, wykształceni ludzie, niektórzy z nich są programistami. My, jak wszyscy inni, jesteśmy gotowi ich przyjąć. To nie jest kolejna fala osób uchodźczych pełna ludzi o niewiadomej przeszłości.

W pierwszą rocznicę inwazji rosyjskiej na pełną skalę prezydent Biden także odniósł się do tej wojny jako wyjątku od normy, mówiąc o roku pełnym wyjątkowych okoliczności, wskazując na wyjątkową brutalność rosyjskiej armii i jej najemników, jak też odnosząc się do wyjątkowej reakcji obywateli Ukrainy i reakcji świata” (Biały Dom, 2023).

4.2 Ukryte różnice i narracje dotyczące innych grup osób uchodźczych

Nie wszyscy politycy podpisali się jednak się pod sformułowaniami o takim charakterze. W przemówieniu z września 2022 roku przewodnicząca Komisji Europejskiej, von der Leyen, powiedziała: „Nasze działania na rzecz uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy nie mogą być wyjątkiem. Mogą one być naszą strategią na przyszłość” (Komisja Europejska, 2022b). Objasniając dalej, von der Leyen określiła te uwagi jako odnoszące się do elementów proceduralnych, takich jak chociażby dzielenie odpowiedzialności wewnątrz UE i szybkie reagowanie. W szczególności też kładła nacisk na potrzebę „skutecznej ochrony zewnętrznych granic [UE]” przed innymi grupami osób uchodźczych i migrantów, co wskazało na adopcję innego sposobu rozumowania w odniesieniu do innych grup, a mianowicie koncentracji na kontroli granicznej a nie pokazywaniu solidarności.

Wypowiedziane przez von der Leyen uwagi dobrze ilustrują, jak, pomimo nie nazywania konfliktu na Ukrainie innym rodzajem kryzysu – w przypadku von der Leyen to sformułowanie zostało wyraźnie odrzucone – polityczne i społeczne narracje dyskretnie wzmacniają taki właśnie obraz. Widać to na przykład tam, gdzie dominujące perspektywy opowieści o napływie uchodźców z Ukrainy do Europy odbiegają od tych najintensywniej podkreślanych wyróżnianych w odniesieniu do innych grup.

Jak już wspomniano, w przypadku osób narodowości ukraińskiej wspólne ramy skupiały się na poczuciu solidarności z ratującymi się ucieczką Ukraińcami. W niedawnym badaniu porównującym medialne portrety uchodźców i uchodźczyń przybyłych do Europy z Syrii w 2015 r. i z Ukrainy w 2022 r. zauważono bardziej pozytywną charakterystykę potencjalnego udziału osób uchodźczych z Ukrainy w budowaniu gospodarki i zasadność ich roszczeń o ochronę, a także rzadziej występującą tendencję do przedstawiania osób uciekających z Ukrainy jako zagrożenia (McCann i in., 2023). Narracje o zagrożeniach stanowią ugruntowane ramy dyskursu publicznego w odniesieniu do innych grup uchodźczych i szeroko pojmowanej imigracji, które spotkały się z dużym zainteresowaniem opinii publicznej (Dempster i Hargrave, 2017; Banulescu-Bogdan, 2022). Rozbieżne narracje znalazły odzwierciedlenie w różnych postawach stwierdzanych w Europie wobec przyjmowania osób uchodźczych z Ukrainy, które okazywały się szczególnie przychylnie w przypadku osób narodowości ukraińskiej w porównaniu z innymi grupami, takimi jak Syryjczycy (Dražanová i Geddes, 2022).

Rozbieżne narracje i postawy mieszkańców Europy wobec uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy w porównaniu z innymi grupami można przypisać szerokiemu spektrum czynników. Należą do nich wspólne pochodzenie rasowe i etniczne, a także omówione wcześniej poczucie walki ze wspólnym wrogiem. Można jednak zidentyfikować także bardziej obszerne czynniki, w tym wspólny język, historię i kulturę w krajach docelowych, bliskość geograficzną, przybycie osób narodowości ukraińskiej do UE w sposób kontrolowany i legalny oraz demografię osób uciekających z Ukrainy (Barton Hronešová, 2022; Dražanová, 2022; Hargrave i in., 2023; Banulescu-Bogdan i in., w przygotowaniu). Jeśli chodzi o tę ostatnią kwestię, ze względu na pobór do wojska w Ukrainie kobiety i dzieci stanowią około 90% uchodźców, co utwierdza stereotyp odnoszący się do płci, bezbronności i potrzeby ochrony (McCann i in., 2023). Po inwazji Rosji na pełną skalę osobom uciekającym z Ukrainy przydzielono role żon i dzieci ukraińskich „bohaterów bojowych” (Hadj Abdou i in., 2022).

Tendencje te odegrały istotną rolę zarówno w Polsce, jak i Zjednoczonym Królestwie, ukształtowane przez wyjątkową dynamikę narodową, kulturową i polityczną. W Polsce osoby uchodźcze z Ukrainy były zdecydowanie przedstawiane jako wyraźnie odmienne od uchodźców i uchodźczyń przybywających z Bliskiego Wschodu i Afryki, przedstawiane jako należące do „nas” – tych, którzy walczą o wolność i wartości europejskie – w obliczu „ich”, definiowanych jako Rosję i jej sojuszników” (Hargrave i in., 2023). Z kolei od 2015 roku uchodźcy i uchodźczynie z Bliskiego Wschodu i Afryki są przedstawiani – szczególnie przez obecnie rządzącą partię Prawo i Sprawiedliwość oraz konserwatywne media – jako groźni „inni”, stwarzający zagrożenie dla zdrowia, bezpieczeństwa i wartości kulturowych Polski, a także jako „fałszywi uchodźcy” przybywający do Europy ze względów ekonomicznych (to znaczy, dla uzyskania lepszych świadczeń społecznych i życiowych możliwości) (Goździak i Márton, 2018; Klaus i in.,

2018; Szałańska, 2020; Molęda-Zdziech i in., 2021).⁶ Ramy te prawdopodobnie będą odgrywać istotną rolę podczas nadchodzących wyborów w Polsce w październiku 2023 r., które mają się odbyć tego samego dnia co referendum w sprawie uzyskania od obywateli opinii w sprawie przyjmowania „tysięcy nielegalnych imigrantów z Bliskiego Wschodu i Afryki” w ramach mechanizmów relokacji „narzuconych przez europejską biurokrację” (Gera, 2023).

Tweet polskich Wojsk Obrony Terytorialnej z 27 lutego 2022 r., zaledwie kilka dni po rosyjskiej inwazji na pełną skalę, jednoznacznie uwydatnił odczuwany kontrast między osobami narodowości ukraińskiej a innymi grupami uchodźców. W tweecie pokazano zdjęcie dwóch białych, starszych (i rzekomo ukraińskich) kobiet, które cierpliwie siedzą i oczekują na zaoferowaną pomoc. Zestawiono je ze zdjęciem dużej, wyraźnie groźnej grupy mężczyzn, którzy najwyraźniej atakują ogrodzenie z drutu kolczastego na granicy Polski i Białorusi. Obraz opatrzone podpisem: „Jaka jest różnica między osobą uchodźcą a migrantem? Obraz mówi więcej niż tysiąc słów” (Babakova i in., 2022).

W Zjednoczonym Królestwie retoryka pozytywnego nastawienia rządu konserwatystów wobec osób uchodźczych z Ukrainy stoi również w ostrej sprzeczności z narracją rządową na temat innych grup. Kolejne rządy konserwatystów stosowały coraz bardziej bezkompromisową retorykę, aby określić swoje wysiłki na rzecz ograniczenia liczby osób ubiegających się o azyl w Zjednoczonym Królestwie, zwłaszcza tych przybywających „małymi łódkami” (Kumar i Rottensteiner, 2023). Dynamika ta znajduje odzwierciedlenie w doniesieniach medialnych. Badanie analizujące doniesienia dotyczące najnowszej polityki rządu Zjednoczonego Królestwa w zakresie osób uchodźczych i azylu wykazało, że „zarówno prawicowe, jak i lewicowe gazety wspólnie stworzyły dominującą brytyjską narrację o pomieszaniu z ekscytacją współczuciu dla osób uchodźczych z Ukrainy” (Barber, 2022). W przypadku prawicowych gazet okazywano znacznie mniej współczucia dla osób uchodźczych przekraczających kanał La Manche, co tłumaczono bliskością kulturową (ibid.).

Różni analitycy podkreślali, jak bezkompromisowa narracja wobec osób ubiegających się o azyl w Zjednoczonym Królestwie kontrastuje z ogólnym postrzeganiem przez brytyjskie społeczeństwo kwestii migracji, które jest ze wszech miar pozytywne (Juan-Torres i in., 2020; Ford i Morris, 2022; Kumar i Rottensteiner, 2023), przy jednoczesnym zachowaniu równowagi między wartościami współczucia i kontroli w kwestiach azylu (Katwala i in., 2023). W przypadku osób narodowości ukraińskiej nastroje społeczne zasadniczo odzwierciedlają wspierającą retorykę rządu i mediów; badanie YouGov przeprowadzone pod koniec lutego 2022 r. wykazało, że 76% Brytyjczyków popiera wprowadzenie możliwości osiedlenia się części osób uchodźczych z Ukrainy, a 65% zgadza się, że zapewnienie pewnej formy azylu to imperatyw moralny (Smith, 2022). Przeprowadzona później ankieta wykazała, że poparcie

6 Negatywne relacjonowanie w 2015 roku w Polsce kwestii uchodźców z Bliskiego Wschodu i Afryki zbiegły się w czasie z gwałtownym wzrostem negatywnej opinii na temat przyjmowania uchodźców z krajów dotkniętych konfliktem. Dowody sugerują, że opinia publiczna w kolejnych latach mogła ulec złagodzeniu w kluczowych aspektach - nawet przed masowym przybyciem osób narodowości ukraińskiej od lutego 2022 r. - chociaż dane dotyczące opinii publicznej na temat sytuacji na granicy polsko-białoruskiej były przedmiotem stronniczości w formułowaniu pytań i przyniosły mieszane wnioski (Hargrave i in., 2023).

dla przesiedlenia osób narodowości ukraińskiej do Zjednoczonego Królestwa było znacznie wyższe niż poparcie dla przesiedlenia uchodźców z Syrii, Afganistanu i Somalii (choć w tych przypadkach blisko połowa Brytyjczyków i tak udzieliła swojego poparcia) (Kirk, 2022).

W Zjednoczonym Królestwie – i w mniejszym zakresie w Polsce (zob. Hargrave i in., 2023) – osoby uchodźcze z Ukrainy niekoniecznie były jednoznacznie określane jako zupełnie „inna kategoria uchodźców”, ale jako część ograniczonej liczby odrębnych grup, postrzeganych w różnych momentach przez opinię publiczną i polityków jako szczególnie zasługujące na wielkoduszną reakcję. W przypadku osób narodowości ukraińskiej opinia publiczna w Zjednoczonym Królestwie odegrała kluczową rolę w wielkoduszości ostatecznie wprowadzonych programów, po krytyce bardziej ograniczonej na początku reakcji rządu. Ponownie rozbrzmiały w ten sposób wcześniejsze doświadczenia z 2015 r., kiedy w reakcji na oburzenie mediów i opinii publicznej brakiem działań wspomagających masowy exodus obywateli uciekających z Syrii rząd Zjednoczonego Królestwa wprowadził nowy program przesiedleń dla osób uchodźczych z Syrii (Katwala i in., 2023). W innych przypadkach wybiórcza otwartość najwyraźniej wynika z nastrojów w rządzie Zjednoczonego Królestwa. Na przykład w styczniu 2021 r., po stłumieniu protestów i politycznej opozycji w Hongkongu, rząd Zjednoczonego Królestwa z dumą otworzył nową ścieżkę imigracyjną dla posiadaczy statusu obywatela brytyjskiego (zagranicznego), przyznając niemal 154 000 wiz do końca 2022 r. (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Zjednoczonego Królestwa, 2023b).

4.3 Kontrnarracje: nawoływanie do rasizmu i wysuwanie pomijanych kryzysów na pierwszy plan

Należy zauważyć, że narracje - wyraźne lub dorozumiane - przedstawiające wojnę w Ukrainie jako inny rodzaj kryzysu nie pozostały niezakwestionowane, a na pierwszy plan wysunęły się zarzuty, że uciekające z Ukrainy osoby narodowości innych niż ukraińska nie otrzymywały takiego samego poziomu pomocy. W całej Europie niektórzy komentatorzy, dziennikarze i organizacje pozarządowe potępili medialne relacje z wojny w Ukrainie jako „haniebne” i sankcjonujące „nierówności rasowe pod pozorem » umieszczenia ich w kontekście«” (White, 2022; Foresti i Nwajiaku-Dahou, 2022). Na przykład Nadia White (2022) napisała:

Ze względu na biały kolor skóry osób narodowości ukraińskiej i bliskość Zachodu, niektórym komentatorom politycznym i dziennikarzom trudno jest zrozumieć, jak mogło dojść do tego konfliktu. Wygląda to tak, jakby rozlew krwi i inwazję można było narzucić tylko krajom zamieszkałym przez osoby o innym kolorze skóry.

Podobnie, według Rashawna Raya, mimo że ukraińscy urzędnicy powiedzieli, że najpierw do pociągów wpuszczają kobiety i dzieci i wywożą ich z kraju, aby mogli uciec przed rosyjską inwazją, wiele osób czarnoskórych zgłaszało, że odmówiono im na przejściach granicznych na korzyść białych Ukraińców. Pokazuje to, że „mieli na myśli ukraińskie i europejskie kobiety i dzieci” (Ray, 2022). W komunikacie prasowym Asylum Access podkreślono, że różne użycie terminów takich jak „najeźdźcy” w odniesieniu do osób uchodźczych z Bliskiego Wschodu oraz „sąsiedzi” w odniesieniu do uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy ma realne konsekwencje i ułatwiło wprowadzenie polityki dyskryminującej ludzi w oparciu

o takie postrzeżenie (Asylum Access, 2022). Kiedy nagrania ukazujące osoby czarnoskóre wypychane z pociągów i czarnoskórych kierowców upominanych i zatrzymywanych przez osoby narodowości ukraińskiej zaczęły krążyć w mediach społecznościowych, pojawiła się kontrnarracja o rzeczywistych konsekwencjach postrzeżenia uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy w przeciwieństwie do tych pozaeuropejskich (ibid.). Dla wielu obserwatorów rasizm doświadczany przez osoby czarnoskóre i osoby o innym kolorze skóry na granicach Ukrainy odzwierciedlał tę samą nienawiść w różnych częściach międzynarodowej sfery medialnej (White, 2022). Tak odmiennego traktowania, w tym w zakresie dostarczania pomocy humanitarnej, doświadczali również uchodźcy i uchodźczynie pochodzenia romskiego w całej Europie, w tym w Mołdawii (Oxfam, 2022), na Węgrzech (Ellena i Maksimov, 2022) i w Polsce (Durjusz i in., 2023).

Podmioty humanitarne i analitycy, ściśle powiązani z narracjami o tym, że wojna na Ukrainie jest wyjątkowa lub bezprecedensowa, również wyrazili obawy dotyczące nieproporcjonalnego poziomu finansowania kierowanego na ukraińską pomoc. Narracje pochodzące z sektora humanitarnego, w których krytykowano tę dynamikę, skupiały się na potencjalnym przekierowaniu zasobów z innych zaniedbanych kryzysów. Z kolei taka krytyka nieproporcjonalnego finansowania skierowanego do Ukrainy wpłynęła na sposób, w jaki rządy-darczyńcy definiowały swoją pomoc, charakteryzując finansowanie dla Ukrainy jako „dodatkowe”, zauważając obawy, że zasoby mogą zostać przekierowane z innych trwających kryzysów, i próbując uzasadnić swoje działania. Na przykład brytyjski minister spraw zagranicznych James Cleverly zaprzeczył niedawno, jakoby pomoc udzielona Ukrainie wysysała fundusze z krajów o niższych dochodach, wyjaśniając, że pokój i odbudowa w Ukrainie ostatecznie przyniosą korzyści także obywatelom innych regionów. Sprytnie argumentował, że ludzie, którzy i tak są już bezbronni, borykają się z głodem i niekorzystnymi skutkami zmian klimatycznych, doświadczali jeszcze większych trudności w wyniku zakłóceń w eksporcie zbóż i energii w wyniku wojny w Ukrainie, co doprowadziło do wyższych cen żywności i paliw (Merrick, 2023).

5 Bezbronność i opór

5.1 Narracje o bezbronności i oporze

Potrzeby humanitarne w Ukrainie przedstawiano w oparciu o rozbieżne i często sprzeczne narracje głoszone przez różne podmioty świadczące pomoc humanitarną. Te zaś różniły się – od przedstawiających osoby narodowości ukraińskiej w roli bezbronnych ofiar, po te, które na pierwszym planie stawiały ich sprawczość jako część większego ducha oporu. Narracje te są ściśle powiązane z tymi opisanymi powyżej dotyczącymi osób uchodźczych z Ukrainy, które opisywano na przemian zarówno jako ofiary, jak i współtwórców społeczności przyjmujących. Takie narracje przyczyniły się również do powstania i kształtowania dylematów związanych z „lokalizacją” pomocy humanitarnej, zapoczątkowując jednocześnie wspomniane debaty na temat neutralności.

Co ważne, międzynarodowe agencje humanitarne odegrały kluczową rolę w konstruowaniu narracji wokół kryzysu w Ukrainie, szczególnie przy określaniu potrzeb humanitarnych, oraz z punktu widzenia międzynarodowej publiczności. Organizacje humanitarne często twierdzą, że wiodącą rolę w kształtowaniu dominujących narracji odgrywają politycy i media, podczas gdy same działają niezależnie od takich narracji i wyznają podejście pryncypialne. Organizacje te mają jednak znaczący, jeśli nawet nie większy, wpływ na kształtowanie i utrwalanie historii związanych z kryzysami humanitarnymi i pomocą, niż podmioty polityczne i medialne (Saez i Bryant, 2023a). Biorąc pod uwagę zależność sektora od dobrowolnych darowizn, narracje wywodzą się głównie z apeli o pozyskiwanie funduszy i propozycji projektów, ponieważ podmioty humanitarne tworzą te narracje, mając za główny cel zbieranie funduszy (ibid.). Co więcej, bliskie powiązania między podmiotami świadczącymi pomoc humanitarną a dziennikarzami międzynarodowymi – oraz władza, jaką sprawują ci pierwsi jako autorzy wiadomości – dodatkowo przyczyniają się do wypaczenia w określaniu potrzeb humanitarnych i rozwiązań kryzysowych (ibid.).

W apelach o zbiórkę pieniędzy na rzecz Ukrainy wykorzystano znane strategie sektora humanitarnego, skupiając się głównie na bezbronności osób dotkniętych wojną w Ukrainie oraz roli podmiotów humanitarnych (zwykle międzynarodowych, a nie lokalnych), a co za tym idzie, ich darczyńców, w łagodzeniu ich cierpienia. Większość, jeśli nie wszystkie, obrazów i plakatów wykorzystanych przez DEC w ramach Apelu o pomoc humanitarną dla Ukrainy przedstawiało dzieci, a niektóre przedstawiały także starsze kobiety lub kobiety z dziećmi (DEC, 2023d). Podobnie pierwsze 15 sekund apelu DEC emitowanego w głównych kanałach telewizyjnych Zjednoczonym Królestwie, w tym ITV, Channel 4 i Channel 5, przedstawia wyłącznie małe dzieci (DECcharity, 2022). Wykorzystywanie dzieci jako „uniwersalnego obrazu ludzkiego cierpienia” jest długoletnią praktyką w branży, a dziecko ukraińskie, podobnie jak „dziecko z Biafry” z lat 60. czy „dziecko z Etiopii” z lat 80., jest przydatne dla organizacji pozarządowych we wzmacnianiu zasadności ich „kryzysowych” interwencji (Manzo, 2008). Kate Manzo argumentuje dalej, że „obraz dzieciństwa wyraża ideały instytucjonalne i kluczowe wartości humanitarne, takie jak człowieczeństwo, neutralność i bezstronność”, służąc jako swego rodzaju logo marki reklamujące „zakodowane zasady humanitarne, odzwierciedlające w równym stopniu organizacyjne ideały, cele i zadania” (ibid.).

Kluczowe znaczenie dla tej narracji ma zależność „beneficjenta” od działań darczyńcy. W kampaniach na rzecz zbierania funduszy zwykle podkreśla się „darowizny ratujące życie przekazane przez darczyńców za pośrednictwem organizacji pomocowych o szlachetnych intencjach zasługującym na to beneficjentom” (Saez i Bryant, 2023a). W rezultacie takie narracje „umieszczają pomoc i darczyńcę - organizacje zbierające fundusze i ich darczyńców - w centrum uwagi, utrwalając przekonanie, że ludzie w sytuacjach kryzysowych są pozbawieni zasobów i sprawczości oraz są zdani na życzliwość » zbawców«” (ibid.). W ramach tych narracji zarówno problem, jego rozwiązanie, jak i podmioty sprawcze zawierają się w pojęciu humanitaryzmu, co prowadzi do zdecydowanego wezwania potencjalnych darczyńców do wzięcia udziału w umożliwianiu tych działań, a w efekcie do zmniejszenia cierpienia (Saez i Bryant, 2023b).

W kontekście Ukrainy, wyjątkowo duże zainteresowanie kryzysem ze strony opinii publicznej i mediów, podparte omawianymi wyżej narracjami solidarnościowymi, sprawiło że zadaniem organizatorów zbiórek nie było przekonanie społeczeństwa do podjęcia walki z kryzysem, ale skierowanie już istniejącego zainteresowania i chęci pomocy osobom narodowości ukraińskiej w stronę konkretnych zbiórek oraz organizacji. Na przykład w odpowiedzi na liczne akcje mające na celu zebranie i transport darów ze Zjednoczonego Królestwa do Ukrainy i państw sąsiednich, prezes Komitetu Kryzysowego ds. Katastrof (DEC), Saleh Saeed, wyjaśnił swoją perspektywę (DEC, 2022a):

Choć chęć zbierania ubrań i innych przedmiotów dla osób w potrzebie jest godna pochwały, rzeczy ofiarowane dziś niekoniecznie są tym, co będzie potrzebne jutro. Składanie datków poprzez DEC jest najbardziej skuteczną formą pomocy.

W tej humanitarnej opowieści ważny jest także narrator, którym w wielu kampaniach mających na celu zbiórkę pieniędzy jest celebryta. Przykładowo, apel DEC transmitowany przez różne brytyjskie stacje telewizyjne był prezentowany przez aktora Kita Haringtona (DECcharity, 2022). Celebryci są integralną częścią inicjatyw mających na celu zbieranie funduszy: dla przykładu, 29 marca 2022 tacy artyści jak Ed Sheeran, Camila Cabello i Emeli Sandé połączyli siły podczas dwugodzinnego Koncertu dla Ukrainy by zebrać pieniądze dla Apelu dla Ukrainy organizowanego przez DEC (Sky News, 2022). Dzięki koncertowi zebrano ponad 13.4 mln funtów; w efekcie łączna kwota zebranych funduszy osiągnęła 260 mln funtów (DEC, 2022b). Ponadto wielu celebrytów wyraziło poparcie dla zbiórek pieniędzy przy pomocy swoich kont na Twitterze czy Instagramie, używając takich hashtagów jak #SolidaritywithUkraine and #StandUpforUkraine (Groth, 2022). Jak twierdzą Chouliaraki i Stolic, celebryta odgrywa „solidarność nie tylko używając swojego głosu cierpieniu uchodźców, ale także ucząc 'nas' odczuwania i okazywania współczucia” (2017). Jednak zaangażowanie celebrytów umacnia zarazem tradycyjną humanitarną praktykę „kierowania odpowiedzialności za zarządzanie środkami w górę, w stronę społeczności fanowskich i elit z Północy oraz obnaża mechanizmy władzy ilustrujące bardziej ogólne tendencje do angażowania elit w kształtowanie rozwoju, a zwłaszcza jego hierarchicznej formy” (Budabin et al., 2017).

Jak podkreślają Saez i Bryant (2023a), takie narracje są w sprzeczności, a nawet podważają działania mające na celu stworzenie bardziej skupionego na ludziach i lokalnie zarządzanego systemu pomocy humanitarnej. Jest tak dlatego, że skupiając się na roli organizacji międzynarodowych, ignoruje się

podmiotowość państw, społeczności i jednostek oraz ich zdolność do zarządzania ryzykiem (Saez i Bryant, 2023b). W Ukrainie takie narracje są także bezpośrednio sprzeczne z tym co rzeczywiście dzieje się na terytorium kraju i z szerszymi narracjami dotyczącymi wojny. Od pierwszych dni rosyjskiej inwazji na pełną skalę media zachodnie były mocno skupione na rządzie Ukrainy i oporze ukraińskich obywateli wobec rosyjskiej agresji, przedstawiając obywateli angażujących się w walkę zbrojną jako wojowników o wolność i chwając użycie przez nich technologii w celu przechytrzenia „rosyjskich najeźdźców” (BBC News, 2022; Williams, 2022). Panująca atmosfera oporu została też wyrażona w niepokornym komentarzu, jakiego udzielił prezydent Zełenski gdy rząd Stanów Zjednoczonych zaproponował pomoc w ewakuowaniu go z Kijowa: „Walka toczy się tutaj. Potrzebuję amunicji, a nie podwózki” (CNN, 2022). Jak już wspomniano, pomimo kreowanego przez podmioty międzynarodowe wizerunku bezbronných i pozbawionych zasobów „beneficjentów”, pomoc humanitarna w Ukrainie była w większości rozprowadzana lokalnie przez grupy ukraińskie, podczas gdy działania agencji międzynarodowych były powolne i z trudem nadążały za potrzebami operacyjnymi.

Poza Ukrainą narracja o ukraińskiej podmiotowości i oporze przenikała i podsyciała dominujące narracje solidarnościowe. W Polsce społeczności goszczące osoby narodowości ukraińskiej działały w podobnym duchu podmiotowości i oporu, organizując się w pierwszych tygodniach i miesiącach poprzez nieformalne grupy i społeczeństwo obywatelskie by pomóc uciekającym z Ukrainy przy minimalnym bądź żadnym wsparciu ze strony rządu (Jarosz i Klaus, 2023). Pomoc rządowa została później udzielona, ale jej zasięg pozostał poważnie ograniczony (Marczewski, 2022). Niedawna analiza polskiej reakcji wskazuje na narrację o przeciążonym społeczeństwie obywatelskim, które do tej pory było głównym podmiotem podejmującym działania dotyczące uchodźców, bez wystarczającego wsparcia ze strony rządu (Jarosz i Klaus, 2023).

5.2 Narracje i lokalna pomoc humanitarna

Rozbieżne narracje przeniknęły do działań humanitarnych w Ukrainie i regionie, gdy organizacje międzynarodowe zaczęły przekuwać fundusze zebrane podczas zbiórek w konkretne działania operacyjne. W listach napisanych do międzynarodowych darczyńców przez ukraińskie i polskie społeczeństwa obywatelskie (zob. Sekcja 2.1), lokalne organizacje społeczeństwa obywatelskiego stworzyły własną narrację wokół działań humanitarnych. W szczególności skrytykowały one kierowanie bezpośredniego finansowania w pierwszej kolejności do organizacji międzynarodowych, a nie lokalnych, co jest w bezpośredniej sprzeczności z podjętym przez cały sektor zobowiązaniem do zmian zawierającym się w hasle „tak lokalnie, jak to możliwe, tak międzynarodowo, jak to konieczne”.

Krytyczne narracje lokalnego społeczeństwa obywatelskiego skupiły się na żmudnych i czasochłonnych procedurach formalnych, przez które lokalne organizacje zobowiązane były przejść - często powtarzając je nawet do 10 razy (Konsorcjum Migracyjne, 2022; Krajowa Sieć Rozwoju Filantropii Lokalnej, 2022). W obydwu listach wyrażono także pogląd, że proces nauki i wzmacniania potencjału powinien działać w dwie strony; polskie organizacje pozarządowe skrytykowały „protekcjonalny” podtekst zawarty w wyrażeniu „partnerzy wdrażający” i przedstawiły swoją perspektywę: „[Jako podmioty międzynarodowe] przynosicie ze sobą niezwykle, bardzo potrzebną wiedzę. Mamy wielką chęć uczenia

się od was. Jednocześnie wy bądźcie otwarci na to, by uczyć się od nas” (Konsorcjum Migracyjne, 2022). W listach zaproponowano rozwiązanie z ich perspektywy idealne, podkreślając jak istotne jest zapewnianie długofalowego finansowania poprzez inwestowanie w długoterminowe projekty, działania wewnętrzne i rozwój organizacyjny (ibid.).

List od ukraińskich organizacji pozarządowych uwidocznił także rozdźwięk pomiędzy tradycyjnymi narracjami i sposobami działania międzynarodowego sektora pomocy humanitarnej - zwłaszcza w odniesieniu do zasady neutralności - a narracjami oporu tworzonymi przez podmioty lokalne. Te ostatnie wysuwały na pierwszy plan podmiotowość osób narodowości ukraińskiej działających w ramach lokalnej pomocy humanitarnej; miałyby one na przykład samodzielnie definiować potrzebne formy pomocy humanitarnej i działań wchodzących w jej skład. W liście otwartym ukraińskie organizacje pozarządowe zażądały, by podmioty międzynarodowe „pozwołyły lokalnym podmiotom społeczeństwa obywatelskiego decydować o swoich priorytetach i sposobach okazywania solidarności” (Krajowa Sieć Rozwoju Filantropii Lokalnej, 2022). Dla podmiotów ukraińskich wśród priorytetów znajdowało się bezpośrednio wspieranie działań wojennych - wyraźne przekroczenie granicy tradycyjnego humanitaryzmu, choć zgodne z tym, jak pomoc humanitarną definiował sam rząd ukraiński.

Wielu obserwatorów słusznie krytykowało omówione wcześniej rasistowskie założenia narracji sugerujących, że ten kryzys był w jakiś sposób inny, natomiast osoby uchodźcze z Ukrainy były innego rodzaju uchodźcami. Jednakże międzynarodowy sektor pomocy humanitarnej nie wykorzystał okazji do refleksji nad tym, w jaki sposób wojna w Ukrainie rzeczywiście *była* unikalnym wyzwaniem, umożliwiającym wypróbowanie nowych sposobów działania. Przykładowo, w kontekście niezwykle dużego zainteresowania mediów i opinii publicznej kryzysem, w jakim stopniu apele o zbiórki pieniędzy dla agencji międzynarodowych były pomocne? Czy została zmarnowana okazja by środki od chcących pomóc darczyńców z Zachodu przekazać bezpośrednio lokalnym organizacjom, które już udzielały pomocy i same apelowały o dofinansowanie? Jeśli natomiast apele o zbiórki pieniędzy dla organizacji międzynarodowych faktycznie były pomocne, to do jakiego stopnia istniała możliwość wypróbowania nowych sposobów prezentacji międzynarodowych apeli o zbiórki pieniędzy i następujących wskutek nich działań? Na przykład apele o zbiórki pieniężne mogły położyć większy nacisk na rolę odgrywaną przez lokalne podmioty już udzielające wsparcia, w ten sposób umożliwiając im ewentualną większą autonomię w kwestii implementacji.

Podobnie niektóre z międzynarodowych organizacji pomocowych - często działających w sytuacjach, gdy państwo jest osłabione, usługi okazują się dysfunkcyjne, a lokalne organizacje pozarządowe nie są wystarczająco finansowane - nie potrafiły odnaleźć się w sytuacji gdzie ukraińskie społeczeństwo obywatelskie, władze miejskie i instytucje państwowe dołączyły do ruchu oporu wobec rosyjskiej inwazji. Te lokalne podmioty i instytucje miały wsparcie rządów i społeczności wielu krajów europejskich i „łączyły solidarność, pomoc humanitarną, działania obywatelskie oraz poparcie dla działań obronnych” (Grunewald, 2022). Tu także nie zostały wykorzystane okazje, by rozważyć dodatkową wartość i rolę podmiotów międzynarodowych w takim kontekście jak Ukraina, gdzie pomoc humanitarna dla ludności cywilnej była już częścią szerszego, prowadzonego przez państwo ruchu oporu; oraz by wziąć pod

uwagę dodatkową wartość wnoszoną przez organizacje międzynarodowe podczas bezpośredniego wdrażania działań w państwie członkowskim Unii Europejskiej, które, tak jak Polska, już demonstrowało wyraźną polityczną wolę przyjęcia osób uchodźczych.

Niedawno prezydent Ukrainy ostro skrytykował powolne działania międzynarodowe w odpowiedzi na humanitarną i ekologiczną katastrofę wynikającą z przerwania zapory Kachowskiej Elektrowni Wodnej, a także wyraził frustrację spowodowaną niepodważaniem przez międzynarodowe agencje oświadczeń, w których Rosja odcięła się od odpowiedzialności za zniszczenie zapory (Wintour, 2023). Prezydent Zełenski szczególnie podkreślił obawy związane z brakiem reakcji międzynarodowych podmiotów świadczących pomoc humanitarną na terenach okupowanych przez Rosję, które ucierpiały w wyniku zawalenia się zapory (Guardian, 2023):

Organizacje międzynarodowe, takie jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, powinny bezzwłocznie dołączyć do akcji ratunkowej i udzielić pomocy ludziom w okupowanej części obwodu chersońskiego. Jeśli organizacja międzynarodowa nie jest obecna na terenie katastrofy, to oznacza że wcale ona nie istnieje bądź jest nieudolna.

Do pewnego stopnia wypowiedzi te kontrastują z niektórymi restrykcjami nałożonymi przez sam rząd Ukrainy na pomoc humanitarną w (omawianych wcześniej) obszarach niekontrolowanych przez rząd. Restrykcje przyczyniły się do utrudnienia dostępu do tych terenów. Jednak można je też rozumieć jako oznakę zwrotu narracyjnego: rozpoznanie unikalnej, dodanej wartości wnoszonej przez organizacje międzynarodowe w kontekście wojny - przez dostarczanie potrzebnej pomocy na tereny pozostające poza zasięgiem rządu Ukrainy - choć do tej pory zostaje ona w dużej mierze niespełniona. Istotne będzie odnotowanie jak te zależności będą się zmieniać w miarę upływu czasu, w tym rozważenie czy narracje te stanowią przeszkodę dla reprezentantów rządowych darczyńców w Kijowie w wywieraniu większych nacisków dyplomatycznych w tej kwestii.

6 Wnioski

Dylematy w pomocy humanitarnej oraz dotycząca ich polityka i procesy podejmowania decyzji, które pojawiły się w okresie od rozpoczęcia inwazji na Ukrainę na pełną skalę w lutym 2022 roku, rozwijały się w obecności licznych narracji obejmujących różnorodne tematy: od samej wojny po potrzeby i działania humanitarne. W niniejszym dokumencie roboczym rozważono trzy główne narracje, które pojawiły się w Ukrainie, Polsce i Zjednoczonym Królestwie, a także w innych państwach europejskich i zachodnich: narrację o solidarności z Ukrainą; narrację o tym, że ten kryzys był innego rodzaju; oraz tę o napięciach między narracjami opierającymi się na ukraińskiej bezbronności a tymi skupionymi na oporze. Jak pokazano w niniejszym dokumencie, narracje te mają bezpośredni wpływ na rzeczywistość, jako że są nierozdzielnie związane z kluczowymi dylematami działań humanitarnych, w tym tych dotyczących lokalizacji, neutralności humanitarnej i pojawienia się w Europie hierarchii w ochronie osób uchodźczych.

Badania będące rozwinięciem tego dokumentu roboczego zgłębią różne rodzaje narracji, które pojawiły się w Ukrainie, Polsce i Zjednoczonym Królestwie, sposoby w jakie były one kształtowane przez niepowtarzalną dynamikę każdego z tych kontekstów, oraz ich praktyczne implikacje. Zbadane zostanie także to, w jaki sposób narracje te zmieniają się w miarę upływu czasu. Na przykład w kontekście Zjednoczonego Królestwa i Polski badacze będą śledzić ewentualny spadek popularności narracji podkreślającej solidarność z Ukrainą, zwłaszcza w miarę jak kryzys będzie się przedłużał, a w obydwu krajach zbliżać się będą wybory. W kontekście samej Ukrainy zbadane zostanie to, jak narracje zmieniają się w miarę upływu czasu zgodnie z dynamiką trwających działań wojennych.

W badaniach rozważone zostanie także, w jaki sposób można przekształcić te narracje, by skuteczniej docierać do osób potrzebujących wsparcia, w tym przez międzynarodowe wsparcie dla lokalnie prowadzonych i skupionych na ludziach działań humanitarnych. Choć w niniejszym dokumencie roboczym uwydatniono możliwe niewykorzystane szanse, zilustrowano także ważną szansę dla podmiotów świadczących pomoc humanitarną, będących częścią bardziej rozległego ekosystemu narracyjnego; mianowicie szansę, by podmioty humanitarne aktywnie kształtowały te same narracje, które wpływają na dylematy napotymane w ich pracy i które rzutują na ich zdolność do dostarczania znaczącej i efektywnej pomocy.

Bibliografia

- ACAPS** (2023) *Ukraine: quarterly humanitarian access update. Raport tematyczny 13 Lipca 2023*. Genewa: ACAPS (<https://reliefweb.int/report/ukraine/acaps-thematic-report-ukraine-quarterly-humanitarian-access-update-13-july-2023>).
- Alexander, J. i Rozzelle, J.** (2022) 'Is Ukraine's aid bonanza coming at the expense of other crises?' *The New Humanitarian*, 24 Marca (www.thenewhumanitarian.org/analysis/2022/03/24/ukraine-aid-funding-media-other-crises).
- Amnesty International** (2022) 'Poland: cruelty not compassion at Poland's other borders'. Oświadczenie Amnesty International, 11 Kwietnia (www.amnesty.org/en/documents/eur37/5460/2022/en/).
- Amnesty International** (2023) 'Antyukraińska propaganda szerzy się w Internecie. Rząd ma obowiązek na nią reagować' (www.amnesty.org.pl/antyukraińska-propaganda-szerzy-sie-w-internecie-rząd-ma-obowiązek-reagować/).
- Asylum Access** (2022) 'How US and European media language used to describe the Ukrainian crisis reflects deeply rooted racism against non-European refugees'. Komunikat prasowy, 13 Maja (<https://asylumaccess.org/media-language-and-racism-against-non-european-refugees/>).
- Ataii, T.** (2023) 'Why Ukraine is moving the needle on old debates about humanitarian neutrality'. *The New Humanitarian*, 16 Maja (www.thenewhumanitarian.org/analysis/2023/05/16/ukraine-debates-humanitarian-neutrality-debates).
- Babakova, O., Fiałkowska, K., Kindler, M. i Zessin-Jurek, L.** (2022) 'CMR spotlight: who is a "true" refugee? On the limits of Polish hospitality'. Warszawa: Center of Migration Research (CMR) (www.migracje.uw.edu.pl/publikacje/who-is-a-true-refugee-on-the-limits-of-polish-hospitality-2/).
- Banulescu-Bogdan, N.** (2022) *From fear to solidarity: the difficulty in shifting public narratives about refugees*. Waszyngton, D.C.: Migration Policy Institute (www.migrationpolicy.org/research/shifting-public-narratives-refugees).
- Banulescu-Bogdan, N., Erdoğan, M.M. i Salgado, L.** (planowana publikacja) *Confronting compassion fatigue: understanding the arc of public support in situations of mass displacement in Turkey, Colombia, and Europe*. Waszyngton, D.C.: MPI.
- Barbelet, V.** (2017) *Humanitarian access and local organisations in Ukraine*. Dokument roboczy HPG. Londyn: ODI (<https://odi.org/en/publications/humanitarian-access-and-local-organisations-in-ukraine/>).
- Barbelet, V.** (2019) *Rethinking capacity and complementarity for a more local humanitarian action*. Raport HPG. Londyn: ODI (<https://odi.org/en/publications/rethinking-capacity-and-complementarity-for-a-more-local-humanitarian-action/>).
- Barber, N.** (2022) 'The "Rwanda vision": British newspaper coverage of UK migration policy and the refugee "crisis"'. Praca magisterska, Cardiff University (www.researchgate.net/publication/368470655_The_'Rwanda_Vision'_British_Newspaper_Coverage_of_UK_Migration_Policy_and_the_Refugee_'Crisis').

- Barton Hronešová, J.** (2022) 'Why are Ukrainian refugees mobilizing empathy across Eastern Europe?' Blog Center for Slavic, Eurasian and East European Studies, 6 Marca (<https://cseees.unc.edu/jessie-barton-hronesova>).
- Bayoumi, M.** (2022) 'They are "civilised" and "look like us": the racist coverage of Ukraine'. Guardian, 2 Marca (www.theguardian.com/commentisfree/2022/mar/02/civilised-european-look-like-us-racist-coverage-ukraine).
- BBC News** (2022) 'Ukraine conflict: the women making Molotov cocktails to defend their city'. Video (www.bbc.co.uk/news/av/world-europe-60540341).
- British Red Cross** (2023) *Fearing, fleeing, facing the future: how people displaced by the conflict in Ukraine are finding safety in the UK*. Londyn: British Red Cross (www.redcross.org.uk/about-us/what-we-do/we-speak-up-for-change/how-people-displaced-by-the-conflict-in-ukraine-are-finding-safety-in-the-uk).
- Bryant, J., Saez, P. i Redd, S.** (2022a) 'Managing humanitarian narratives in the Ukraine crisis response: virtual roundtable, 26 Maja 2022'. HPG: notatka z posiedzenia okrągłego stołu. Londyn: ODI (<https://odi.org/en/publications/managing-humanitarian-narratives-in-the-ukraine-crisis-response-virtual-roundtable-26-may-2022/>).
- Bryant, J., Saez, P. i Redd, S.** (2022b) 'Humanitarian action in an evolving Russia–Ukraine conflict: virtual roundtable, 15 Września 2022'. HPG: notatka z posiedzenia okrągłego stołu. Londyn: ODI (<https://odi.org/en/publications/humanitarian-action-in-an-evolving-russiaukraine-conflict-virtual-roundtable-15-september-2022/>).
- Budabin, A.C., Rasmussen, L.M. i Richey, L.A.** (2017) 'Celebrity-led development organisations: the legitimating function of elite engagement' *Third World Quarterly* 38(9): 1952–1972 (<https://doi.org/10.1080/01436597.2017.1322465>).
- Carta, S., Hahn, H., Heidland, T., et al.** (2022) *2022 MEDAM assessment report on asylum and migration policies in the EU: building resilience to geopolitical conflict*. Kiel: Kiel Institute for the World Economy (<https://cadmus.eui.eu/handle/1814/75230>).
- CBOS – Centrum Badania Opinii Społecznej** (2022a) 'Polish public opinion 11/2022'. Warszawa: CBOS (www.cbos.pl/EN/publications/public_opinion.php#:~:text=Opinions%20about%20education,-NOVEMBER%202022,-Opinions%20on%20the).
- CBOS** (2022b) 'Polish public opinion 7-8/2022'. Warszawa: CBOS (www.cbos.pl/EN/publications/public_opinion.php#:~:text=place%20of%20residence,-JULY/AUGUST%202022,-Opinions%20on%20EU).
- CBOS** (2023) 'Polish public opinion 4/2023'. Warszawa: CBOS (www.cbos.pl/EN/publications/public_opinion.php#:~:text=and%20crime%20threat,-APRIL%202023,-Attitude%20towards%20Ukrainian).
- Chouliaraki, L. i Stolic, T.** (2017) 'Rethinking media responsibility in the refugee "crisis": a visual typology of European news' *Media, Culture & Society* 39(8): 1162–1177 (<https://doi.org/10.1177/0163443717726163>).
- Civics Lens** (2023) 'One year into Russia's war on Ukraine: civil society in the crossfire'. Civics Lens, 24 Lutego (<https://lens.civics.org/one-year-into-russias-war-on-ukraine-civil-society-in-the-crossfire/>).

- CNN** (2022) 'Zelensky refuses US offer to evacuate, saying 'I need ammunition, not a ride'. CNN, 26 February (<https://edition.cnn.com/2022/02/26/europe/ukraine-zelensky-evacuation-intl/index.html>).
- Czarnota, K., Dąbrowska, A., Fiałkowska, K., et al.** (2021) *Humanitarian crisis at the Polish–Belarusian border*. Warszawa: Grupa Granica (https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2021/12/gg_Report-english-sources-incomplete.pdf).
- DECcharity** (2022) *DEC ITN Ukraine Humanitarian Appeal with Kit Harington*. YouTube, 3 Marca (www.youtube.com/watch?v=IC6ZiX67hXk).
- DEC – Disasters Emergency Committee** (2022a) '£55m raised in one day following an extraordinary outpouring of public support for DEC Ukraine Humanitarian Appeal'. Oświadczenie prasowe, 4 Marca (www.dec.org.uk/press-release/55m-raised-in-one-day-following-extraordinary-outpouring-of-public-support-for-dec).
- DEC** (2022b) 'DEC Ukraine Humanitarian Appeal reaches £260 million after stars perform at Concert for Ukraine'. Oświadczenie prasowe, 30 Marca (www.dec.org.uk/press-release/dec-ukraine-humanitarian-appeal-reaches-260-million-after-stars-perform-at-concert).
- DEC** (2023a) 'Ukraine humanitarian appeal latest updates'. Strona internetowa (www.dec.org.uk/news-feed/5339?newscard=60).
- DEC** (2023b) 'Ukraine one year on'. Strona internetowa (www.dec.org.uk/ukraine-one-year-on).
- DEC** (2023c) *Ukraine: how your donations are helping*. Londyn: DEC (<https://ukraine.dec.org.uk/executive-summary>).
- DEC** (2023d) 'Ukraine humanitarian appeal'. Strona internetowa (www.dec.org.uk/appeal/ukraine-humanitarian-appeal).
- DEMAC – Diaspora Emergency Action & Coordination** (2022) *Diaspora organizations and their humanitarian response in Ukraine in 2022*. Kopenhaga: DEMAC (<https://reliefweb.int/report/ukraine/diaspora-organizations-and-their-humanitarian-response-ukraine-2022>).
- Dempster, H. i Hargrave, K.** (2017) *Understanding public attitudes towards refugees and migrants*. Dokument roboczy ODI nr 512. Londyn: ODI (<https://odi.org/en/publications/understanding-public-attitudes-towards-refugees-and-migrants/>).
- Dražanová, L.** (2022) 'Why are Ukrainian refugees highly welcomed across Central and Eastern Europe?'. *Wszystko Co Najważniejsze*, 26 Marca (<https://wszystkoonajwazniejsze.pl/lenka-drazanova-why-are-ukrainian-refugees-highly-welcomed-across-central-and-eastern-europe/>).
- Dražanová, L., i Geddes, A.** (2022) 'Attitudes towards Ukrainian refugees and governmental responses in 8 European countries'. ASILE Project, 6 Września (www.asileproject.eu/attitudes-towards-ukrainian-refugees-and-governmental-responses-in-8-european-countries/).
- Dubenko, L.** (2022) 'How neutral and effective is the Red Cross in Ukraine?' *Kyiv Post*, 25 Marca (<https://archive.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/how-neutral-and-effective-is-the-red-cross-in-ukraine.html>).
- Durjasz, A., Jarosz, S., Kołaczek, M., et al.** (2023) *They are not refugees; they are travellers: situation of Roma refugees from Ukraine in Voivodenship. Raport monitorujący 2022–2023*. Warszawa: Fundacja W Stronę Dialogu (https://fundacjaWSTRONEDIALOGU.pl/wp-content/uploads/2023/07/Report_They-Are-Not-Refugees_They-Are-Travellers.pdf).

- Duszczuk, M. i Kaczmarczyk, P.** (2022) 'The war in Ukraine and migration to Poland: outlook and challenges' *Intereconomics* 57(3): 164–170 (<https://doi.org/10.1007/s10272-022-1053-6>).
- Ellena, S. i Makszimov, V.** (2022) 'Faced with discrimination, Ukrainian Roma refugees are going home'. Euractiv, 14 Kwietnia (www.euractiv.com/section/non-discrimination/news/faced-with-discrimination-ukrainian-roma-refugees-are-going-home/).
- Estońska Rada ds. Uchodźców** (2023) 'Multi-purpose cash assistance in Ukraine'. Strona internetowa (<https://register.pagulasabi.ee/uk/programa-bagatocilovoyi-groshovoyi-dopomogy>).
- Komisja Europejska** (2022a) 'Bulgaria takes first steps to welcome those fleeing Ukraine. European Website on Integration'. 10 Marca (https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/bulgaria-takes-first-steps-welcome-those-fleeing-ukraine_en).
- Komisja Europejska** (2022b) '2022 State of the Union Address by President von der Leyen (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_5493).
- ECRE – European Council of Refugees and Exiles** (2023) 'Joint statement: extend the current temporary protection regime for displacement from Ukraine until 2025'. ECRE, 19 Maja (<https://ecre.org/joint-statement-extend-the-current-temporary-protection-regime-for-displacement-from-ukraine-until-2025>).
- Rada Europejska** (2022) 'Remarks by President Charles Michel at the press conference of the EU-Ukraine summit in Kyiv'. Strona internetowa. Consilium (www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/03/remarks-by-president-charles-michel-at-the-press-conference-of-the-eu-ukraine-summit-in-kyiv/).
- Rada Europejska** (2023) 'EU response to Russia's invasion of Ukraine'. Strona internetowa. Consilium (www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/).
- European Union External Action** (2017) 'Visa-free travel for Ukrainians comes into force' (www.eeas.europa.eu/node/27990_en).
- Ferguson, E.** (2022) 'UK's response to Ukraine refugee crisis "shameful" and "mean-spirited" critics say as MP hints of new measures'. I News, 28 Lutego (<https://inews.co.uk/news/politics/uk-ukraine-refugee-crisis-russia-war-response-fresh-help-1488472>).
- Fishbein, E.** (2021) 'Choosing sides: five local takes on aid neutrality in Myanmar'. The New Humanitarian, 25 Sierpnia (www.thenewhumanitarian.org/feature/2021/8/25/Myanmar-coup-humanitarian-neutrality-local-aid).
- Ford, R. i Morris, M.** (2022) *A new consensus? How public opinion has warmed to immigration*. Londyn: Institute for Public Policy Research (www.ippr.org/publications/a-new-consensus).
- Foresti, M. i Nwajiaku-Dahou, K.** (2022) 'Fleeing Ukraine and the inequality of Africa–Europe relations'. ODI Insight, 1 March (<https://odi.org/en/insights/fleeing-ukraine-and-the-inequality-of-africa-europe-relations/>).
- Freedman, L.** (2023) 'The Global South, BRICS, and the G20'. Comment is Freed, 13 Sierpnia (<https://samf.substack.com/p/the-global-south-brics-and-the-g20>).
- Gera, V.** (2023) 'Polish government plans referendum asking if voters want "thousands of illegal immigrants"'. ABC News, 13 Sierpnia (<https://abcnews.go.com/International/wireStory/polish-government-plans-referendum-voters-thousands-illegal-immigrants-102232012>).

- Gillard, E.** (2022) 'Sanctions must not prevent humanitarian work in Ukraine'. Chatham House blog, 30 Maja (www.chathamhouse.org/2022/05/sanctions-must-not-prevent-humanitarian-work-ukraine).
- Goździak, E.M. i Márton, P.** (2018) 'Where the wild things are: fear of Islam and the antirefugee rhetoric in Hungary and in Poland' *Central and Eastern European Migration Review* 7(2): 121–151 (<https://doi.org/10.17467/ceemr.2018.04>).
- Groth, L.** (2022) 'Kendall Jenner and more stars rally to Support Ukraine'. CelebWell, 25 Lutego (<https://celebwell.com/news-kendall-jenner-and-more-stars-rally-to-support-ukraine/>).
- Ground Truth Solutions** (2023a) *Call for communication, collaboration, and cash: perceptions of aid in Ukraine*. Wiedeń: Ground Truth Solutions (www.groundtruthsolutions.org/library/call-for-communication-collaboration-and-cash-perceptions-of-aid-in-ukraine).
- Ground Truth Solutions** (2023b) *Cash is king — if you can get it. Mapping the user journeys of cash recipients in Ukraine*. Wiedeń: Ground Truth Solutions (www.groundtruthsolutions.org/library/hvy-mkv9qwrbcx9wg6oe6hf2kexfor).
- Grunewald, F.** (2022) *Real time evaluation of the humanitarian response to the crisis resulting from the war in Ukraine: 24 Lipca – 18 Sierpnia 2022*. La Fontaine des Marins: Groupe URD (<https://ukrainerresponse.alnap.org/help-library/real-time-evaluation-of-the-humanitarian-response-to-the-crisis-resulting-from-the-war>).
- Guardian** (2023) 'Kakhovka dam: Zelenskiy visits flood-hit region and criticises international response'. 8 Czerwca (www.theguardian.com/world/2023/jun/08/nova-kakhovka-dam-collapse-flood-first-flooding-deaths-reported-ukraine).
- Guensburg, C.** (2022) 'Humanitarians cheer generous aid to Ukraine but fear cost to other crises'. VoA News, 14 Kwietnia (www.voanews.com/a/humanitarians-cheer-generous-aid-to-ukraine-but-fear-cost-to-other-crises-/6528342.html).
- Hadj Abdou, L., Pettrachin, A. i Crawley, H.** (2022) 'Who is a refugee? Understanding Europe's diverse responses to the 2015 and the 2022 refugee arrivals'. Blog, 23 Marca (www.eurac.edu/en/blogs/mobile-people-and-diverse-societies/who-is-a-refugee-understanding-europe-s-diverse-responses-to-the-2015-and-the-2022).
- Hannan, D.** (2022) 'Vladimir Putin's monstrous invasion is an attack on civilization itself'. The Telegraph, 26 Lutego (www.telegraph.co.uk/news/2022/02/26/vladimir-putins-monstrous-invasion-attack-civilisation/).
- Hargrave, K., Homel, K. i Dražanová, L.** (2023) *Public narratives and attitudes towards refugees and other migrants: Polska - profil kraju*. Londyn: ODI (<https://odi.org/en/publications/public-narratives-and-attitudes-towards-refugees-and-other-migrants-poland-country-profile/>).
- Harrison, L., Kondratenko, D. i Korenkova, K.** (2023) *Options for supporting and strengthening local humanitarian action in Ukraine: a scoping exercise report*. Londyn: DEC (www.dec.org.uk/report/ukraine-scoping-exercise-report).
- Harroff-Tavel** (2010) 'Neutrality and impartiality—the importance of these principles for the International Red Cross and Red Crescent Movement and the difficulties involved in applying them'. *Międzynarodowy Przegląd Czerwonego Krzyża* 273 (29): 536–552 (<https://international-review.icrc.org/articles/neutrality-and-impartiality-importance-these-principles-international-red-cross-and-red>).

- Herszenhorn, M.** (2023) 'Where do 2024 candidates stand on Ukraine?' [„Jakie miejsce na Ukrainie zajmują kandydaci 2024?"] USA Today (<https://eu.usatoday.com/story/news/politics/2023/07/11/2024-presidential-candidates-on-ukraine/70325435007/>).
- Hopkins, V.** (2022) 'Zelensky steps into a role few expected: Ukraine's wartime president'. [Zełenski wkracza w rolę, której niewielu się spodziewało: prezydenta Ukrainy w czasie wojny".] New York Times, 24 lutego (www.nytimes.com/2022/02/24/world/europe/ukraine-zelensky-speech.html).
- Humanitarian Outcomes** (2022) *Enabling the local response: emerging humanitarian priorities in Ukraine March–May 2022* [Umożliwienie reakcji lokalnej: wyłaniające się priorytety humanitarne na Ukrainie marzec–maj 2022 r.]. Londyn: Humanitarian Outcomes (www.humanitarianoutcomes.org/Ukraine_review_June_2022).
- Hyde, L.** (2022) 'Evacuation challenges and bad optics: why Ukrainians are losing faith in the ICRC'. [„Wyzwania ewakuacyjne i zła perspektywa: dlaczego Ukraińcy tracą wiarę w MKCK".] The New Humanitarian, 3 maja (www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2022/05/03/the-icrc-and-the-pitfalls-of-neutrality-in-ukraine).
- MKCK – Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża** (2023a) „Dyrektor Generalny MKCK nalega, aby działania humanitarne oparte na zasadach były drogą do pokoju pośród globalnych konfliktów”. ICRC, 4 lipca (www.icrc.org/en/document/icrc-urges-principled-humanitarian-action-path-peace-amidst-global-conflicts).
- ICRC** (2023b) 'Russia-Ukraine international armed conflict: ICRC continues to help people in need'. [Międzynarodowy konflikt zbrojny Rosja-Ukraina: MKCK w dalszym ciągu pomaga ludziom w potrzebie".] ICRC, 14 lipca (www.icrc.org/en/document/russia-ukraine-international-armed-conflict-icrc-continues-to-help-people-in-need).
- ICRC** (2023c) 'Russia-Ukraine international armed conflict: your questions answered about ICRC's work'. [„Międzynarodowy konflikt zbrojny Rosja-Ukraina: odpowiedzi na pytania dotyczące pracy MKCK".] ICRC, 28 marca (www.icrc.org/en/document/false-information-about-icrc-ukraine).
- Intersos** (2023) 'Ukraine, a year of intervention based on humanitarian principles'. [„Ukraina, rok interwencji opartej na zasadach humanitarnych".] Intersos, 24 lutego (www.intersos.org/en/ukraine-a-year-of-intervention-based-on-humanitarian-principles/).
- IRC – International Rescue Committee** (2023) 'Poland: Amendments to Ukrainian refugee hosting laws showcase the need for continued humanitarian support'. [IRC – Międzynarodowy Komitet Ratunkowy (2023) „Polska: Zmiany w ukraińskich przepisach dotyczących przyjmowania uchodźców pokazują potrzebę ciągłego wsparcia humanitarnego”.] Komunikat prasowy z 27 stycznia (www.rescue.org/press-release/poland-amendments-ukrainian-refugee-hosting-laws-showcase-need-continued-humanitarian).
- Jarosz, S. and Klaus, W.** (eds) (2023) *The Polish school of assistance: reception and integration of refugees from Ukraine in Poland in 2022*. [Polska szkoła pomocy: recepcja i integracja uchodźców z Ukrainy w Polsce w 2022 roku.] Warszawa: Konsorcjum Migracyjne; Centrum Badań nad Migracjami, Uniwersytet Warszawski; Centrum Studiów Migracyjnych UAM (<https://konsorcjum.org.pl/storage/2023/05/The-Polish-School-of-Assistance-Report.pdf>).

- Johnson, B.** (2021) 'The Prime Minister's opening statement on Afghanistan: 18 August 2021'. [(2021) „Oświadczenie otwierające Prezesa Rady Ministrów w sprawie Afganistanu: 18 sierpnia 2021 r.”] Gov.uk (www.gov.uk/government/speeches/the-prime-ministers-opening-statement-on-afghanistan-18-august-2021).
- Johnson, B.** (2022) 'Prime Minister Boris Johnson's address to the Ukrainian Parliament: 3 May 2022'. [(2022) „Przemówienie premiera Borisa Johnsona do ukraińskiego parlamentu: 3 maja 2022 r.”] Gov.uk (www.gov.uk/government/speeches/prime-minister-boris-johnsons-address-to-the-ukrainian-parliament-3-may-2022#:~:text=We%20will%20carry%20on%20supplying,dare%20to%20attack%20you%20again.&text=Thank%20you%20all%20very%20much,me%20today%2C%20and%20oslava%20Ukraini).
- Juan-Torres, M., Dixon, T. oraz Kimaram, A.** (2020) *Britain's choice: common ground and division in 2020s Britain*. [Wybór Wielkiej Brytanii: wspólna płaszczyzna i podział w Wielkiej Brytanii lat 20. XX wieku] Londyn: More in Common [Więcej wspólnego] (www.britainschoice.uk/segments/).
- Kamaliaa, M.F.J. oraz Djatmiko, D.** (2022) 'Mass media's racist reportage about Russian invasion of Ukraine: orientalism study'. [„Rasistowski reportaż środków masowego przekazu na temat rosyjskiej inwazji na Ukrainę: studium orientalizmu”.] *Anaphora: Journal of Language, Literary, and Cultural Studies* 5(2): 223–228 (<https://doi.org/10.30996/anaphora.v5i2.7441>).
- Katwala, S.** (2023) 'Ukraine scheme could be asylum policy blueprint'. [(2023) „Program dla Ukrainy mógłby być planem polityki azylowej”.] *Eastern Eye*, 8 marca (www.easterneye.biz/ukraine-scheme-could-be-asylum-policy-blueprint/).
- Katwala, S., Rutter, J. oraz Ballinger, S.** (2023) *Control and compassion: A new plan for an effective and fair UK asylum system*. [Kontrola i współczucie: nowy plan skutecznego i sprawiedliwego systemu azylowego w Zjednoczonym Królestwie] Londyn: British Future (www.britishfuture.org/publication/control-and-compassion/).
- Kesslen, B.** (2022) 'CBS News' Charlie D'Agata apologizes for saying Ukraine more “civilized” than Iraq, Afghanistan'. [„CBS News” Charlie D'Agata przeprasza za stwierdzenie, że Ukraina jest bardziej „cywilizowana” niż Irak i Afganistan”.] *New York Post*, 26 lutego (<https://nypost.com/2022/02/26/cbs-news-charlie-dagata-apologizes-for-saying-ukraine-more-civilized-than-iraq-afghanistan/>).
- Kirk, I.** (2022) 'Are attitudes to Ukrainian refugees unique?' [„Czy podejście do ukraińskich uchodźców jest wyjątkowe?"] YouGov, 12 lipca (<https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2022/07/12/are-attitudes-ukrainian-refugees-unique>).
- Kizilova, K.** (2022) 'What mobilises the Ukrainian resistance?' [„Co mobilizuje ukraiński ruch oporu?"] Blogi LSE, 3 marca (<https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2022/03/03/what-mobilises-the-ukrainian-resistance/>).
- Klaus, W., Lévy, M., Rzeplińska, I. oraz Scheinost, M.** (2018) 'Refugees and asylum seekers in Central European countries: reality, politics and the creation of fear in societies' in H. Kury and S. Redo (eds) *Refugees and migrants in law and policy*. [(2018) „Uchodźcy i osoby ubiegające się o azyl w krajach Europy Środkowej: rzeczywistość, polityka i powstawanie strachu w społeczeństwach” w: H. Kury i S. Redo (red.) Uchodźcy i migranci w prawie i polityce.] Cham, Szwajcaria: Springer (https://doi.org/10.1007/978-3-319-72159-0_21).

- Kostrzyński, R.** (2023) 'One year on, volunteers in Poland are still doing all they can for Ukrainian refugees'. [„Minął rok, a wolontariusze w Polsce nadal robią wszystko, co w ich mocy, dla ukraińskich uchodźców”.] UNHCR, 22 lutego (www.unhcr.org/news/one-year-volunteers-poland-are-still-doing-all-they-can-ukrainian-refugees).
- Kumar, C. oraz Rottensteiner, C.** (2023) 'As UK public attitudes toward migration are increasingly positive, it's time for more balanced and evidence-based narratives'. [„W miarę jak nastawienie społeczeństwa Zjednoczonego Królestwa do migracji jest coraz bardziej pozytywne, nadszedł czas na bardziej zrównoważone i oparte na dowodach narracje”.] ODI Insight, 20 kwietnia (<https://odi.org/en/insights/as-uk-public-attitudes-toward-migration-are-increasingly-positive-its-time-for-more-balanced-and-evidence-based-narratives/>).
- KSE Institute – Kyiv School of Economics Institute** (2023) 'KSE Institute highlights Ukraine's recovery vision and Kakhovka dam explosion damages in the Ukrainian recovery digest special edition'. [Instytut KSE – Instytut Szkoły Ekonomicznej w Kijowie (2023) „Instytut KSE podkreśla wizję odbudowy Ukrainy i szkody spowodowane eksplozją tamy Kachowka w specjalnym wydaniu ukraińskiego podsumowania odbudowy”.] Strona internetowa (<https://kse.ua/about-the-school/news/kse-institute-highlights-ukraine-s-recovery-vision-and-kakhovka-dam-explosion-damages-in-the-ukrainian-recovery-digest-special-edition/>).
- Levine, S. oraz Saez, P.** (2022) 'With all eyes on Ukraine, is humanitarian support to the Horn of Africa crisis missing in action?'. [„Czy w sytuacji, gdy wszyscy patrzą na Ukrainę, brakuje w działaniu pomocy humanitarnej na rzecz kryzysu w Rogu Afryki?”.] ODI Insight, 15 czerwca (<https://odi.org/en/insights/with-all-eyes-on-ukraine-is-humanitarian-support-to-the-horn-of-africa-crisis-missing-in-action/>).
- Manzo, K.** (2008) 'Imaging humanitarianism: NGO identity and the iconography of childhood'. [„Wyobrażanie humanitaryzmu: tożsamość organizacji pozarządowych i ikonografia dzieciństwa”.] *Antipode* 40(4): 632–657 (<https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2008.00627.x>).
- Marczewski, P.** (2022) 'Poland's civil society is caught between Russia and the West' in R. Young (ed.) *Global civil society in a geopolitical age: how civic activism is being reshaped by great power competition*. [„Polskie społeczeństwo obywatelskie jest uwięzione między Rosją a Zachodem” w: R. Young (red.) *Globalne społeczeństwo obywatelskie w epoce geopolitycznej: jak aktywizm obywatelski jest kształtowany przez rywalizację wielkich mocarstw*] Waszyngton, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, s. 49–54 (<https://carnegieeurope.eu/2022/11/30/poland-s-civil-society-is-caught-between-russia-and-west-pub-88484>).
- Mardini, R.** (2022) „Powrót do podstaw: zasady humanitarne we współczesnym konflikcie zbrojnym”. [„Powrót do podstaw: zasady humanitarne we współczesnym konflikcie zbrojnym”.] Humanitarian Law & Policy Blog [Blog dotyczący prawa i polityki humanitarnej], 16 czerwca (<https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2022/06/16/back-to-basics-humanitarian-principles/>).
- Markiewicz, P. oraz Olchawa, M.** (2023) 'How Poland and Ukraine could undermine Putin's imperial dreams'. [„Jak Polska i Ukraina mogły podważyć imperialne marzenia Putina”.] Foreign Policy, 21 lutego (<https://foreignpolicy.com/2023/02/21/poland-ukraine-russia-putin-imperial-dreams/>).

- Martikainen, J. oraz Sakki, I.** (2023) 'Visual humanization of refugees: a visual rhetorical analysis of media discourse on the war in Ukraine'. [„Wizualna humanizacja uchodźców: wizualna analiza retoryczna dyskursu medialnego na temat wojny na Ukrainie”.] *British Journal of Psychology* (<https://doi.org/10.1111/bjso.12669>).
- Masters, J.** (2023) 'Ukraine: conflict at the crossroads of Europe and Russia'. [„Ukraina: konflikt na skrzyżowaniu Europy i Rosji”.] Council on Foreign Relations, 14 lutego (www.cfr.org/background/ukraine-conflict-crossroads-europe-and-russia).
- McCann, K., Sienkiewicz, M. oraz Zard, M.** (2023) *The role of media narratives in shaping public narratives toward refugees. a comparative analysis*. [Rola narracji medialnych w kształtowaniu narracji publicznych o uchodźcach. Analiza porównawcza.] Migration Research Series, N° 72. [Seria badań nad migracją, nr 72.] Genewa: Międzynarodowa Organizacja Migracji (<https://publications.iom.int/books/mrs-no-72-role-media-narratives-shaping-public-opinion-toward-refugees-comparative-analysis>).
- Merrick, R.** (2023) 'Billions in Ukraine aid not at expense of “world’s hungry,” UK insists'. [„Miliardy na Ukrainie pomagają nie kosztem „głodnego na świecie” – podkreśla Zjednoczone Królestwo”.] Devex, 22 czerwca (www.devex.com/news/billions-in-ukraine-aid-not-at-expense-of-world-s-hungry-uk-insists-105777).
- Metcalfe-Hough, V., Fenton, W., Saez, P. oraz Spencer, A.** (2022) *The Grand Bargain in 2021: an independent review*. [Wielka okazja w 2021 r.: niezależna recenzja.] Raport HPG. Londyn: ODI (www.odi.org/en/publications/the-grand-bargain-in-2021-an-independent-review).
- Konsorcjum Migracyjne** (2022) 'Open letter to international donors and organizations that want to help Ukrainian refugees in Poland'. [„List otwarty do międzynarodowych darczyńców i organizacji, które chcą pomóc ukraińskim uchodźcom w Polsce”.] 10 października (<https://konsorcjum.org.pl/en/open-letter-to-international-donors-and-organizations-that-want-to-help-ukrainian-refugees-in-poland/>).
- Konsorcjum Migracyjne** (2023) *W Punkcie Wyjścia: Monitoring zbiorowego zakwaterowania uchodźczyń z Ukrainy w 2023 r. w świetle zmian ustawowych*. Warszawa: Konsorcjum Migracyjne (<https://konsorcjum.org.pl/w-punkcie-wyjscia-monitoring-zbiorowego-zakwaterowania-uchodzyczyn-z-ukrainy/>).
- Mills, C., Brien, P. oraz Butchard, P.** (2023) *Post-conflict reconstruction assistance to Ukraine*. [Pomoc w odbudowie pokonfliktowej dla Ukrainy.] Londyn: Parlament Zjednoczonego Królestwa (<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9728/>).
- Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy** (2022) 'Ще 50 000 українців можуть отримати грошову допомогу завдяки співпраці Мінсоцполітики з Норвезькою радою у справах біженців' (www.msp.gov.ua/news/22364.html?PrintVersion).
- Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy** (2023) 'Як отримати пенсії на окупованій та щойно звільненій території України' (www.msp.gov.ua/content/yak-otrimati-viplati.html?PrintVersion).
- Molęda-Zdziech, M., Wach, D. oraz Pachoka, M.** (2021) 'Immigration and integration policies in Poland: institutional, political and social perspectives' [„Polityka imigracyjna i integracyjna w Polsce: perspektywa instytucjonalna, polityczna i społeczna”] w: J. Franzke i J.M. Ruano de

la Fuente (red) *Local integration of migrants policy: European experiences and challenges*.

[Lokalna integracja polityki migracyjnej: doświadczenia i wyzwania europejskie.] Londyn: Palgrave Macmillan, s. 169–199 (https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-50979-8_10).

Motte-Baumvol, J., Frota Mont'Alverne, T.C. oraz Guimarães, G.N. (2022) 'Extending social protection for migrants under the European Union's Temporary Protection Directive: lessons from the war in Ukraine'. [„Rozszerzenie ochrony socjalnej migrantów w ramach unijnej dyrektywy o ochronie tymczasowej: wnioski z wojny na Ukrainie”.] Forum Prawa Porównawczego Uniwersytetu Oksfordzkiego 2 (<https://ouclf.law.ox.ac.uk/extending-social-protection-for-migrants-under-the-european-unions-temporary-protection-directive-lessons-from-the-war-in-ukraine/>).

Krajowa Sieć Rozwoju Filantropii Lokalnej (2022) 'If not now, when?'. [„Jeśli nie teraz, to kiedy?”.] List otwarty (<https://philanthropy.com.ua/en/program/view/akso-ne-zaraz-koli>).

Neuman, S. and Hurt, A. (2023) 'The ripple effects of Russia's war in Ukraine continue to change the world'. [(2023) „Eksploatacyjne skutki wojny Rosji na Ukrainie w dalszym ciągu zmieniają świat”.] NPR, 22 lutego (www.npr.org/2023/02/22/1157106172/ukraine-russia-war-refugees-food-prices).

Notatki z Polski (2023a) „Ukraina rozgniewana wezwaniem polskiego urzędnika, aby „zacząć doceniać” pomoc Polski”. 1 sierpnia (<https://notesfrompoland.com/2023/08/01/ukraine-angered-by-polish-officials-call-to-start-appreciating-polands-help/>).

Notatki z Polski (2023b) „Ukraina „popęłniła błąd”, wzywając polskiego ambasadora z powodu awantury, mówi premier Polski”. 2 sierpnia (<https://notesfrompoland.com/2023/08/02/ukraine-made-mistake-summoning-polish-ambassador-over-row-says-polands-pm/>).

OCHA – Biuro ONZ ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej (2023) *Plan pomocy humanitarnej: Ukraina. Cykl Programu Humanitarnego 2023*. Genewa: OCHA (<https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-response-plan-february-2023-enuk>).

Oxfam (2022) 'Roma refugees from Ukraine face Europe's coming winter with added burden of hostility and discrimination'. [„Uchodźcy romscy z Ukrainy stawiają czoła nadchodzącej zimie w Europie z dodatkowym ciężarem wrogości i dyskryminacji”.] Blog, 26 października (www.oxfam.org/en/blogs/roma-refugees-ukraine-face-europes-coming-winter-added-burden-hostility-and-discrimination).

Parlament Ukrainy (2023) 'About humanitarian aid'. [„O pomocy humanitarnej”.] strona internetowa (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>).

Politi, E., Gale, J., Roblain, A., i inni. (2023) 'Who is willing to help Ukrainian refugees and why? [„Kto chce pomóc ukraińskim uchodźcom i dlaczego?'] The role of individual prosocial dispositions and superordinate European identity' *Journal of Community & Applied Social Psychology* 33(4): 940–953 (<https://doi.org/10.1002/casp.2689>).

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej (2022) 'Message from the President of the Republic of Poland'. Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (www.president.pl/news/message-from-the-president-of-the-republic-of-poland,49387).

Rating Group (2022a) 'ОЦІНКА МІЖНАРОДНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ (8-9 БЕРЕЗНЯ 2022)'. Strona internetowa (https://ratinggroup.ua/research/ukraine/ocenka_mezhdunarodnoy_podderzhki_ukrainy_8-9_marta_2022.html).

- Rating Group** (2022b) 'ДЕВ'ЯТЕ ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНЕ ОПИТУВАННЯ: ОЦІНКИ МІЖНАРОДНОГО ПАРТНЕРСТВА (26 КВІТНЯ 2022)'. Strona internetowa (https://ratinggroup.ua/research/ukraine/devyatyy_obschenacionalnyy_opros_ocenki_mezhdunarodnogo_partnerstva_26_aprelya_2022.html).
- Ray, R.** (2022) 'The Russian invasion of Ukraine shows racism has no boundaries'. Brookings, 3 March (www.brookings.edu/articles/the-russian-invasion-of-ukraine-shows-racism-has-no-boundaries/).
- Red Cross EU Office and Ukrainian Red Cross Society** (2023) *Ukraine Response and Red Cross views on the implementation of the TPD*. Bruksela: Red Cross EU Office (<https://redcross.eu/positions-publications/ukraine-response-and-red-cross-views-on-the-implementation-of-the-tpd>).
- Right to Remain** (2022) 'The inadmissibility rules and Rwanda plan explained'. Aktualizacje prawne, 3 sierpnia (<https://righttoremain.org.uk/the-inadmissibility-rules-and-rwanda-plan-explained/>).
- Rosstalnyj, N.** (2022) 'Deserving and undeserving refugees? An analysis of the EU's response to the "refugee crisis" in 2015 compared to the refugee influx from Ukraine in 2022'. Master's thesis, Central European University (www.etd.ceu.edu/2022/rosstalnyj_nina.pdf).
- Saez, P. and Bryant, J.** (2023a) *Understanding the role of narratives in humanitarian policy change*. Dokument roboczy HPG. Londyn: ODI (<https://odi.org/en/publications/understanding-the-role-of-narratives-in-humanitarian-policy-change/>).
- Saez, P. and Bryant, J.** (2023b) 'In Ukraine and elsewhere, the humanitarian system won't change without reshaping narratives'. ODI Insight, 6 marca (<https://odi.org/en/insights/in-ukraine-and-elsewhere-the-humanitarian-system-wont-change-without-reshaping-narratives/>).
- Sajjad, T.** (2022) 'Generous aid to Ukraine is diverting resources away from other refugee crises around the world'. The Conversation, 4 listopada (<https://theconversation.com/generous-aid-to-ukraine-is-diverting-resources-away-from-other-refugee-crises-around-the-world-190961>).
- Sales, M.** (2023) *The refugee crisis' double standards: media framing and the proliferation of positive and negative narratives during the Ukrainian and Syrian crises*. Informator polityczny. Barcelona: Euromesco (www.euromesco.net/publication/the-refugee-crisis-double-standards-media-framing-and-the-proliferation-of-positive-and-negative-narratives-during-the-ukrainian-and-syrian-crisis/).
- Sky News** (2022) 'Concert for Ukraine: Ed Sheeran, Camila Cabello and Emeli Sandé announced for fundraising show'. Sky News, 22 marca (<https://news.sky.com/story/concert-for-ukraine-ed-sheeran-camila-cabello-and-emeli-sande-announced-for-fundraising-show-12571977>).
- Slim, H.** (2022) *Humanitarian resistance: its ethical and operational importance*. Artykuł HPN Network. Londyn: ODI (<https://odihpn.org/publication/humanitarian-resistance-its-ethical-and-operational-importance/>).
- Smith, M.** (2022) 'Support for taking in Ukraine refugees rises to 76%'. YouGov, 2 marca (<https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2022/03/02/support-taking-ukraine-refugees-rises-76>).
- Statista** (2023) 'Number of civilian casualties in Ukraine during Russia's invasion verified by OHCHR from February 24, 2022 to June 30, 2023'. Strona internetowa (www.statista.com/)

statistics/1293492/ukraine-war-casualties/#:~:text=Number%20of%20civilian%20casualties%20during%20the%20war%20in%20Ukraine%202022%2D2023&text=The%20Office%20of%20othe%20United,reported%20to%20have%20been%20injured).

Stoddard, A., Timmins, N. i Bondarenko A. (2023) 'Humanitarian response in Ukraine in year two of the crisis: localizing risk, but not resources'. LinkedIn, 5 maja (www.linkedin.com/pulse/humanitarian-response-ukraine-year-two-crisis-localizing/?trackingId=SiltPFfHRsek2MWyy1Huhw%3D%3D).

Swedmark, L. (2023) 'Horroric images in East and West: a qualitative and comparative analysis of the visual representation of Syrian and Ukrainian refugees in three Swedish news outlets'. Praca magisterska, Uniwersytet Sztokholmski (www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1766211&dswid=6061).

Szałańska, J. (2020) *Conflicting conceptualisation of Europeanisation: Poland country report*. Uppsala: RESPOND (<https://respondmigration.com/wp-blog/conflicting-conceptualisations-of-europeanisation-poland-report>).

Terry, F. (2022) 'Taking action, not sides: the benefits of humanitarian neutrality in war'. Prawo konfliktów zbrojnych Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, 21 czerwca (<https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2022/06/21/taking-action-not-sides-humanitarian-neutrality/>).

Tilles, D. (2023) 'Polish far right eyes role as kingmaker after this year's elections'. Notes from Poland, 2 kwietnia (<https://notesfrompoland.com/2023/04/02/polish-far-right-eyes-role-as-kingmaker-after-this-years-elections/>).

Tondo, L. and Strzyżyńska, W. (2022) 'We understand what war means': Poles rush to aid Ukraine's refugees'. The Guardian, 5 marca (www.theguardian.com/global-development/2022/mar/05/poland-rush-to-aid-ukraine-refugees-russia-war).

Rząd i parlament Zjednoczonego Królestwa (2023) 'Petition: Give Ukrainians on humanitarian visas rights to extend stay and settle in the UK'. Strona internetowa (<https://petition.parliament.uk/petitions/632761>).

UK Home Office (2023a) 'Ukraine Family Scheme, Ukraine Sponsorship Scheme (Homes for Ukraine) and Ukraine Extension Scheme visa data'. Strona internetowa (www.gov.uk/government/publications/ukraine-family-scheme-application-data/ukraine-family-scheme-and-ukraine-sponsorship-scheme-homes-for-ukraine-visa-data--2).

UK Home Office (2023b) 'How many people do we grant protection to?' Zbiór danych ([www.gov.uk/government/statistics/immigration-system-statistics-year-ending-december-2022/how-many-people-do-we-grant-protection-to#:~:text=153%2C708%20BN\(O\)%20Hong%20Kong,an%20out%20of%20country%20grant](https://www.gov.uk/government/statistics/immigration-system-statistics-year-ending-december-2022/how-many-people-do-we-grant-protection-to#:~:text=153%2C708%20BN(O)%20Hong%20Kong,an%20out%20of%20country%20grant)).

Ukraine Recovery Conference (2023) 'All sessions of the Ukraine Recovery Conference (URC 2023)'. Strona internetowa ([/www.urc-international.com/ukraine-recovery-conference-urc-2023](https://www.urc-international.com/ukraine-recovery-conference-urc-2023)).

UN Financial Tracking Service (2023a) 'Ukraine Flash Appeal 2022'. Strona internetowa (<https://fts.unocha.org/appeals/1102/recipient-types>).

UN Financial Tracking Service (2023b) 'Afghanistan Humanitarian Response Plan 2022'. Strona internetowa (<https://fts.unocha.org/appeals/1100/recipient-types>).

UNHCR – Agencja ds. uchodźców ONZ (2023a) 'Operational data portal: Ukraine refugee situation'. Zbiór danych (<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>).

- UNHCR** (2023b) 'Operational data portal: Internally displaced persons in Ukraine'. Baza danych (<https://data.unhcr.org/en/country/ukr>).
- UNHCR** (2023c) 'UNHCR position on voluntary return to Ukraine'. Genewa: UNHCR (www.refworld.org/pdfid/649a7c744.pdf).
- Departament Stanu Stanów Zjednoczonych** (2023) 'United States announces additional humanitarian assistance for the people of Ukraine'. Oświadczenie prasowe, 16 czerwca (www.state.gov/united-states-announces-additional-humanitarian-assistance-for-the-people-of-ukraine/).
- von der Leyen, U.** (2022) 'Europe stands by those in need of protection'. Tweet, 2 marca (<https://twitter.com/vonderleyen/status/1498934846776823811?lang=en>).
- Wait, S.** (2023) 'Why has DEC's Ukraine appeal been so successful?' Civil Society, 8 lutego (www.civilsociety.co.uk/news/sam-wait-why-has-dec-s-ukraine-appeal-been-so-successful.html).
- Warner, D.** (2022) 'The silent failure of the International Committee of the Red Cross in Ukraine'. CounterPunch, 2 grudnia (www.counterpunch.org/2022/12/02/the-silent-failure-of-the-international-committee-of-the-red-cross-in-ukraine/).
- Biały Dom** (2022) 'Remarks by President Biden on the united efforts of the free world to support the people of Ukraine'. 26 marca (www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/03/26/remarks-by-president-biden-on-the-united-efforts-of-the-free-world-to-support-the-people-of-ukraine/).
- Biały Dom** (2023) 'Remarks by President Biden ahead of the one-year anniversary of Russia's brutal and unprovoked invasion of Ukraine'. 21 lutego (www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/02/21/remarks-by-president-biden-ahead-of-the-one-year-anniversary-of-russias-brutal-and-unprovoked-invasion-of-ukraine/).
- White, N.** (2022) 'The racial bias in western media's Ukraine coverage is shameful'. The Independent, 28 lutego (www.independent.co.uk/voices/ukraine-refugees-racial-bias-western-media-b2024864.html).
- White, H., Sasse, T., Clyne, R., et al.** (2023) 'Five ways Russia's invasion of Ukraine has changed UK government'. Institute for Government, 23 lutego (www.instituteforgovernment.org.uk/comment/five-ways-russias-invasion-ukraine-has-changed-uk-government).
- Williams, A.** (2022) 'How to protect yourself against cyberattacks'. DW, 3 kwietnia (www.dw.com/en/ukraine-how-to-protect-yourself-against-cyberattacks/a-61012231).
- Wintour, P.** (2023) 'Zelenskiy steps up criticism of International Red Cross over inaction at Kakhovka dam'. The Guardian, 9 czerwca (www.theguardian.com/world/2023/jun/09/zelenskiy-steps-up-criticism-of-international-red-cross-over-inaction-at-kharkhova-dam).
- Zengerle, P.** (2022) 'Analysis: U.S. Republicans aim at Ukraine aid but unlikely to block it'. Reuters, 21 października (www.reuters.com/world/us/us-republicans-aim-ukraine-aid-unlikely-block-it-2022-10-21/).

Grupa ds. polityki humanitarnej (Humanitarian Policy Group, HPG) jest jednym z wiodących światowych zespołów niezależnych badaczy i profesjonalistów z zakresu komunikacji zajmujących się kwestiami pomocy humanitarnej. Celem HPG jest poprawa polityk humanitarnych i praktyk udzielania pomocy humanitarnej przez łączenie wysokiej jakości analiz, dialogu i debat.

Humanitarian Policy Group

ODI

203 Blackfriars Road

London SE1 8NJ

Zjednoczone Królestwo

Tel.: +44 (0) 20 7922 0300

Faks: +44 (0) 20 7922 0399

E-mail: hpgadmin@odi.org

Strona internetowa: odi.org/hpg
